

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DI એસસીLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ મધ્યે ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

સેકન્ડ અપિલ નંબર ૨૩૬/૨૦૧૮

સાથે

સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૧/૨૦૧૭

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર અર્થે:

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર અર્થે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

સહી/—

=====

૧	શું લોકલ અખબારના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપી શકાય?	ના
૨	રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવો કે નહીં?	હા
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન	ના

	સામેલ છે?	
	સદરહું જજમેન્ટને નીચેની કોર્ટોમાં સર્કયુલેટ કરો.	

=====

બાબુભાઈ ઉશ્માનભાઈ મંડી
વિરુદ્ધ
મહબૂબભાઈ રસૂલભાઈ મંડાલી

=====

ઉપસ્થિતી:

અરજદાર (ઓ) નંબર ૧ તરફે શ્રી અપૂર્વ આર. કપાડિયા (૫૦૧૨)
સામાવાળા (ઓ) નંબર ૧,૨.૧,૨.૨ તરફે શ્રી આમિર આર કાદરી (૭૩૩૦),
સામાવાળા (ઓ) નંબર ૧,૨.૧,૨.૨ તરફે શ્રી પ્રતિક વાચ. જસાણી
(૫૩૨૫),

=====

ન્યાયપીઠ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ:૧૯/૦૮/૨૦૧૮

મૌખિક ચુકાદો

૧. સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૦૦ હેઠળની આ સેકન્ડ અપીલ મૂળ વાદીના દાવા પર છે અને ધ્રાંગધ્રાના બીજા એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ અપીલ નંબર ૩૭/૨૦૧૦ માં ૧૭/૦૫/૨૦૧૭ ના રોજ પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે જે અહીંના અપીલકર્તા મૂળ વાદી નંબર ૧ દ્વારા જાહેરાત, ભાગલા અને નોંધાયેલ ભેટ-ખત અને વસિયતનામું રદ કરવા માટે દાખલ કરાયેલા રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નંબર ૭/૧૯૯૮ માં ધ્રાંગધ્રાના સિનિયર સિવિલ જજ દ્વારા ૨૧/૦૮/૨૦૧૦ ના રોજ પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમનામામાંથી ઉદ્ભવે છે .

૨. અનુકૂળતા માટે, અહીંના અપીલકર્તાને મૂળ વાદી તરીકે ઓળખવામાં આવશે અને અહીંના પ્રતિવાદીઓને મૂળ પ્રતિવાદી તરીકે ઓળખવામાં આવશે .

૩. વાદી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલો કેસ એવો છે કે નગર મોજણી નંબર ૨૦૯૫, ૨૧૪૦ અને ૨૧૪૧ ધરાવતા ત્રણ રહેણાંક મકાનો તેમના પિતાની માલિકીના છે . વાદીના પિતાની તેમના જીવનકાળમાં ત્રણ પત્નીઓ હતી . વાદીનો જન્મ બીજા લગ્નથી થયો હતો . વાદીના પિતા ગુજરાત રાજ્ય માર્ગ વાહન વ્યવહાર નિગમમાં ફરજ બજાવતા હતા અને વિરમગામ ખાતે રહેતા હતા .

૪. વાદીનો કેસ એવો છે કે ધ્રાંગધ્રા ખાતે આવેલી તેમના પિતાની તમામ મિલકતોનો વહીવટ પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા કરવામાં આવતો હતો . પ્રતિવાદી નંબર ૧ નો વાદીના પિતા પર ઘણો પ્રભાવ હતો . પ્રતિવાદી નંબર ૨ અને ૩ પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના પુત્રો છે . વાદીના જણાવ્યા મુજબ, તેમના પિતા અને પ્રતિવાદી નંબર ૧ વચ્ચે મિલકતોના ભાગલા પડ્યા હતા અને જૂના લેખ નંબર ૧૧૨ ધરાવતી મિલકત પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના ભાગમાં આવી હતી, જ્યારે જૂના લેખ નંબર ૨૭૧ અને જૂના લેખ નંબર ૨૨ ધરાવતી મિલકતો વાદીના પિતાના ભાગમાં આવી હતી .

૫. વાદીનો કેસ એવો છે કે તેમના પિતા પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના પ્રભાવ

હેઠળ હોવાથી, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ છેતરપિંડીથી વાદીના પિતાના ભાગમાં આવેલી મિલકતના સંબંધમાં વાદીના પિતા મારફતે ૧૨/૦૮/૧૯૬૦ ના રોજ એક ભેટ ખત પોતાના પક્ષમાં લખાવી લીધું હતું . વાદીનો એવો પણ કેસ છે કે આવી જ રીતે, છેતરપિંડીથી પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ નગર મોજણી નંબર ૨૦૪૧ અને ૨૧૪૧ ધરાવતી મિલકતના સંબંધમાં વાદીના પિતાનું ૨૪/૦૭/૧૯૬૮ ના રોજનું એક વસિયતનામું પોતાના પક્ષમાં લખાવી લીધું હતું . આવા સંજોગોમાં, વાદીએ દાવામાં નીચેની રાહતો માટે પ્રાર્થના કરી હતી:

"૧. જાહેર કરો કે ૧૨/૦૮/૧૯૬૦ નું ભેટ ખત અને ૧૫/૧૦/૧૯૭૧ નું વસિયતનામું જે પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા તેમના પ્રભાવ અને સત્તાનો દુરુપયોગ કરીને વાદીના પિતા પાસેથી લખાવી લેવામાં આવ્યા હતા તે ગેરકાયદેસર છે અને ન્યાયના હિતમાં તેને રદ કરો .

૨. જાહેર કરો કે વાદી નંબર ૧ અને ૨ કાયદેસર રીતે વાદી નંબર ૧ ના પિતા ઉસ્માન યાકુબભાઈ મંડલીની દાવો કરેલી મિલકત મેળવવાના ઉત્તરાધિકારી તરીકે હકદાર છે .

૩. જાહેર કરો કે ૧૨/૦૮/૧૯૬૦ ના ભેટ ખત અને ૧૫/૧૦/૧૯૭૧ ના વસિયતનામા દ્વારા મેળવેલી દાવો કરેલી મિલકત પ્રતિવાદીઓ દ્વારા ગેરકાયદેસર રીતે કબજામાં લેવામાં આવી છે અને ન્યાયના હિતમાં પ્રતિવાદીઓને મિલકતનો કબજો

વાદીઓને સોંપવાનો આદેશ પસાર કરો .

૪. મુસ્લિમ કાયદા મુજબ દાવો કરેલી મિલકતમાં વાદી નંબર ૧ અને ૨ નો હિસ્સો નક્કી કરો અને ન્યાયના હિતમાં તેનો કબજો વાદીઓને સોંપવાનો આદેશ પસાર કરો .

૫. દાવાનો નિકાલ ન થાય ત્યાં સુધી પ્રતિવાદીઓને કોઈપણ પ્રકારના વ્યવહારો દ્વારા દાવો કરેલી મિલકતો ટ્રાન્સફર કરતા અટકાવતા કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરો .

૬. વિદ્વાન અદાલત યોગ્ય અને ઉચિત માને તેવી અન્ય કોઈ રાહત આપો .

૭. પ્રતિવાદીઓને દાવાનો તમામ ખર્ચ ચૂકવવાનો આદેશ આપો."

૬. પ્રતિવાદીઓ નીચલી અદાલત સમક્ષ હાજર થયા અને તેમનું લેખિત નિવેદન એક્ઝિબિટ ૧૩ દાખલ કરીને દાવાનો વિરોધ કર્યો . પ્રતિવાદીઓએ વાદી દ્વારા દાવામાં લગાવેલા તમામ આક્ષેપોને નકારી કાઢ્યા .

૭. પક્ષકારોની દલીલોને ધ્યાનમાં રાખીને, નીચલી અદાલતે એક્ઝિબિટ ૩૦ દ્વારા નીચેના મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા:

"(૧) શું વાદી સાબિત કરે છે કે ધ્રાંગધ્રામાં સ્થિત નગર મોજણી નંબર ૨૦૯૫/૨૧૪૦/૨૧૪૧ ધરાવતા રહેણાંક મકાનો વાદીના પિતાના કબજામાં અને માલિકીના છે?

(૨) શું વાદી સાબિત કરે છે કે તેમની વચ્ચે પૈતૃક સ્થાવર મિલકતોના ભાગલા વખતે પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને લેખ નંબર ૧૨૨ માં ઉલ્લેખિત મિલકત મળી હતી અને વાદીના પિતાને લેખ નંબર ૨૭૧ અને ૨૨ માં ઉલ્લેખિત મિલકતો મળી હતી?

(૩) શું વાદી સાબિત કરે છે કે વાદીના પિતાના ભાગમાં આવેલી મિલકતોના વહીવટકર્તા પ્રતિવાદી નંબર ૧ હતા?

(૪) શું વાદી સાબિત કરે છે કે સંતાન હોવા છતાં, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ વાદી નંબર ૧ ને ઉત્તરાધિકારી વિનાના દર્શાવ્યા અને સર્વે નંબર ૨૦૯૫/૨૧૪૦/૨૧૪૧ ધરાવતી મિલકતોનું ૨૪/૦૭/૧૯૬૮ અને ૧૪/૧૦/૧૯૭૧ ના રોજ તેમના પુત્રના પક્ષમાં વસિયતનામું લખાવી લીધું હતું?

(૫) શું વાદી સાબિત કરે છે કે પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ ભેટ ખત અને વસિયતનામું બનાવીને ગેરકાયદેસર રીતે મિલકત મેળવી છે?

(૬) શું વાદી દાવાના ફકરા – ૧૩ માં માંગવામાં આવેલી રાહત મેળવવા માટે હકદાર છે?

(૭) શું પ્રતિવાદી સાબિત કરે છે કે વાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો સમય મર્યાદાના બાધથી પીડાય છે?

(૮) શું આદેશ અને હુકમનામું?"

૮. ઉપર જણાવેલ નીચલી અદાલત દ્વારા ઘડવામાં આવેલા મુદ્દાઓના

જવાબો નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યા હતા:

(૧) મુદ્દા નંબર ૭ મુજબ, નકારાત્મક .

(૨) મુદ્દા નંબર ૭ મુજબ, નકારાત્મક .

(૩) મુદ્દા નંબર ૭ મુજબ, નકારાત્મક .

(૪) મુદ્દા નંબર ૭ મુજબ, નકારાત્મક .

(૫) મુદ્દા નંબર ૭ મુજબ, નકારાત્મક .

(૬) મુદ્દા નંબર ૭ મુજબ, નકારાત્મક .

(૭) હકારાત્મક .

(૮) અંતિમ આદેશ મુજબ."

૯. એવું જણાય છે કે કાયદા અને હકીકતના વિવિધ મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હોવા છતાં, નીચલી અદાલતે માત્ર મુદ્દા નંબર ૭ પર જ પોતાને સંબોધિત કરવાનું યોગ્ય માન્યું, એટલે કે સમય મર્યાદા બાબતે . નીચલી અદાલતે સમય મર્યાદાનો મુદ્દો ઉઠાવ્યો અને એવો મત લીધો કે વાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો સમય મર્યાદા બહાર હતો . આવા સંજોગોમાં, નીચલી અદાલતને ઘડવામાં આવેલા અન્ય મુદ્દાઓના જવાબ આપવાનું જરૂરી લાગ્યું નહીં . છેવટે, દાવાને એ આધારે ફગાવી દેવામાં આવ્યો કે તે સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત હતો .

૧૦. સમય મર્યાદાના મુદ્દા પર દાવો ફગાવી દેતા નીચલી અદાલત દ્વારા

પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમનામાથી અસંતુષ્ટ થઈને, વાદીએ ધ્રાંગધ્રા ખાતેની ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટમાં રેગ્યુલર સિવિલ અપીલ નંબર ૩૭/૨૦૧૦ દાખલ કરી હતી . નીચલી અપીલ અદાલતે અપીલ ફગાવી દીધી હતી અને આથી માત્ર સમય મર્યાદાના મુદ્દા પર દાવો ફગાવી દેતા નીચલી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમનામાને સમર્થન આપ્યું હતું .

૧૧. નીચલી અપીલ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમનામાથી અસંતુષ્ટ થઈને, વાદી સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૦૦ હેઠળ આ સેકન્ડ અપીલ સાથે આ કોર્ટ સમક્ષ અહીં છે .

૧૨. ૨૯/૦૮/૨૦૧૮ ના રોજ પક્ષકારોની સુનાવણી માટે કાયદાના નીચેના નોંધપાત્ર પ્રશ્નો પર અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે:

"૧. શું અહીંના અપીલકર્તા મૂળ વાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો સમય મર્યાદા બહાર હતો અને લિમિટેશન એક્ટની કલમ-૧૪ સમય મર્યાદાના સમયગાળાને બચાવશે નહીં એવું ઠરાવવામાં નીચેની બે અદાલતોએ ભૂલ કરી હતી?

૨. શું લિમિટેશન એક્ટની કલમ-૧૪ ના હેતુ માટે મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષની મહેસૂલ કાર્યવાહીને સિવિલ કાર્યવાહી કહી શકાય."

વાદી વતી રજૂઆતો:

૧૩. વાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી અપૂર્વ કાપડિયાએ, ખૂબ જ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે નીચલી અદાલતે માત્ર સમય મર્યાદાના મુદ્દા પર દાવો ફગાવી દેવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે . શ્રી કાપડિયાના જણાવ્યા મુજબ, નીચલી અદાલત એક્ઝિબિટ ૩૦ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓનો જવાબ આપવા માટે બંધાયેલી હતી . શ્રી કાપડિયાના જણાવ્યા મુજબ, નીચલી અદાલત સમય મર્યાદાના સંબંધમાં માત્ર એક જ મુદ્દો ઉઠાવી શકતી ન હતી અને દાવો સમય મર્યાદા બહાર છે તેમ ઠરાવીને દાવો ફગાવી શકતી ન હતી . શ્રી કાપડિયા રજૂઆત કરશે કે ન તો વાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે અને ન તો પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે, નીચલી અદાલતને સમય મર્યાદા સંબંધિત મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરવા વિનંતી કરી હતી . આવા સંજોગોમાં, શ્રી કાપડિયાના જણાવ્યા મુજબ, નીચલી અદાલતે, વિવિધ મુદ્દાઓ ઘડ્યા પછી, માત્ર સમય મર્યાદા સંબંધિત મુદ્દા પર કાર્યવાહી કરવી જોઈતી ન હતી . શ્રી કાપડિયા રજૂઆત કરશે કે નીચલી અદાલત દ્વારા અનુસરવામાં આવેલી પ્રક્રિયા સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ના ઓર્ડર ૧૪ ના નિયમ ૧ અને ૨ ની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં છે . શ્રી કાપડિયાએ રજૂઆત કરી હતી કે નીચલી અપીલ અદાલત દ્વારા પણ આ પાસાની અવગણના કરવામાં આવી છે . શ્રી કાપડિયાના જણાવ્યા મુજબ, નીચલી અપીલ અદાલતે પણ પ્રથમ અપીલ ફગાવી દેવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે . શ્રી કાપડિયાએ આગળ રજૂઆત કરી કે વાદી

મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ પોતાનો ઉપાય શોધી રહ્યો હતો . શ્રી કાપડિયા રજૂઆત કરે છે કે પ્રશ્નવાળું વસિયતનામું ૨૪/૦૭/૧૯૬૮ નું છે અને નોંધાયેલ ભેટ ખત ૧૨/૦૮/૧૯૬૦ નું હોવા છતાં, વાદીને તેના વિશે વર્ષ ૧૯૯૭ માં જ ખબર પડી હતી અને, તેથી, વર્ષ ૧૯૯૮ માં દાખલ કરાયેલો દાવો સમય મર્યાદાની અંદર હોવાનું કહી શકાય . શ્રી કાપડિયાના જણાવ્યા મુજબ, ભેટ ખત અને વસિયતનામાના આધારે હકના રેકૉર્ડમાં પ્રતિવાદીઓના નામોની નોંધણીના સંબંધમાં વાદી મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ ઉપાય શોધી રહ્યો હોવાથી, આવી કાર્યવાહીમાં વપરાયેલો સમય લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ મુજબ નીચલી અદાલત તેમજ નીચલી અપીલ અદાલત દ્વારા ધ્યાનમાં લેવો જોઈતો હતો .

૧૪. ઉપર જણાવેલ સંજોગોમાં, શ્રી કાપડિયા પ્રાર્થના કરે છે કે આ સેકન્ડ અપીલમાં યોગ્યતા હોવાથી, તેને મંજૂર કરવામાં આવે અને નીચલી અપીલ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલ આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવામાં આવે અને વાદીનો દાવો મંજૂર કરવામાં આવે .

૧૫. બીજી તરફ, પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.આર.કાદરી દ્વારા આ સેકન્ડ અપીલનો સખત વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે . શ્રી કાદરી રજૂઆત કરશે કે વાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો નિરાશાજનક રીતે સમય મર્યાદા બહાર હોવાનું ઠરાવવામાં નીચેની અદાલતો દ્વારા કોઈ ભૂલ, કાયદાની ભૂલની તો વાત જ છોડો, કરવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય નહીં . શ્રી કાદરીના જણાવ્યા મુજબ, લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ લાગુ પડે છે તે

સ્વીકાર્યા વિના એક ક્ષણ માટે ધારી લઈએ તો, કલમ ૧૪ નો લાભ મેળવવાના હેતુ માટે, વાદીએ સૌપ્રથમ પાયો નાખવા માટે બંધાયેલો છે . શ્રી કાદરી રજૂઆત કરશે કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ના સંબંધમાં યોગ્ય રજૂઆત હોવી જોઈએ. નીચલી અદાલતો સમક્ષ લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ના સંબંધમાં પાયો અથવા રજૂઆતની ગેરહાજરીમાં, વાદી આ સેકન્ડ અપીલમાં પ્રથમ વખત આ કોર્ટ સમક્ષ લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ નો આશ્રય લઈ શકે નહીં .

૧૬. શ્રી કાદરી રજૂઆત કરે છે કે ઓર્ડર ૧૪ ના નિયમ ૧ અને ૨ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની ફરજિયાત જોગવાઈના ઉલ્લંઘન અંગે વાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલની રજૂઆત કોઈ યોગ્યતા વિનાની છે . શ્રી કાદરી રજૂઆત કરે છે કે વધુમાં વધુ નીચલી અદાલતની આવી ક્ષતિને અનિયમિતતા કહી શકાય અને આવી અનિયમિતતા આ સેકન્ડ અપીલના હેતુ માટે કાયદાનો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન નથી . શ્રી કાદરી, આવા સંજોગોમાં, પ્રાર્થના કરે છે કે આ સેકન્ડ અપીલમાં કોઈ યોગ્યતા ન હોવાથી, તેને ફગાવી દેવામાં આવે .

વિશ્લેષણ :

૧૭. પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલોની સુનાવણી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, મારી વિચારણા માટે માત્ર એક જ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે, શું નીચેની અદાલતોએ આક્ષેપિત ચુકાદાઓ અને આદેશો પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે .

૧૮. મને પહેલા ઓર્ડર ૧૪ ના નિયમ ૧ અને ૨ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ સંબંધિત મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરવા દો . નિર્વિવાદપણે, નીચલી અદાલતે એકિઝબિટ ૩૦ દ્વારા સાત મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા . તે મુદ્દાઓ કાયદા અને હકીકતના છે . સમય મર્યાદા સંબંધિત મુદ્દો મુદ્દા નંબર ૭ છે . તે વિવાદમાં નથી કે નીચલી અદાલતે માત્ર સમય મર્યાદાના મુદ્દા પર પોતાને સંબોધિત કરવાનું યોગ્ય માન્યું, અને વાદીની વિરુદ્ધ સમય મર્યાદાના મુદ્દાનો જવાબ આપ્યા પછી, અન્ય મુદ્દાઓને ન સ્પર્શવાનું અને આવા મુદ્દાઓ પર યોગ્ય તારણો ન નોંધવાનું યોગ્ય માન્યું .

૧૯. સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર ૧૪ નો નિયમ ૨, હાલમાં છે તેમ, નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે :-

"૨. કોર્ટે તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવો.-(૧) કેસ પ્રારંભિક મુદ્દા પર નિકાલ થઈ શકે તે છતાં, કોર્ટ, પેટા-નિયમ (૨) ની જોગવાઈઓને આધીન, તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપશે .

(૨) જ્યાં સમાન દાવામાં કાયદા અને હકીકતના બંને મુદ્દાઓ ઊભા થાય, અને કોર્ટનો અભિપ્રાય હોય કે કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર જ નિકાલ થઈ શકે છે, તો તે તે મુદ્દાને પહેલા અજમાવી શકે છે જો તે મુદ્દો નીચેના સંબંધિત હોય

—

(એ) કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને, અથવા

(બી) તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા દાવા માટે ઊભા કરાયેલા બાધને, અને તે હેતુ માટે, જો તે યોગ્ય માને તો, અન્ય મુદ્દાઓનું નિરાકરણ તે મુદ્દો નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી મુલતવી રાખી શકે છે, અને તે મુદ્દા પરના નિર્ણય અનુસાર દાવા સાથે વ્યવહાર કરી શકે છે".

૨૦. નિયમ ૨ નું વર્તમાન માળખું સિવિલ પ્રોસિજર કોડ એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૭૬ દ્વારા લાવવામાં આવ્યું હતું . ૧૯૭૬ ના ઉપરોક્ત એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ દ્વારા તેમાં સુધારો કરતા પહેલા, નિયમ ૨ નીચે મુજબ વંચાતો હતો :—

"ઓર્ડર ૧૫, નિયમ ૨ – કાયદા અને હકીકતના મુદ્દાઓ.— જ્યાં સમાન દાવામાં કાયદા અને હકીકતના બંને મુદ્દાઓ ઊભા થાય, અને કોર્ટનો અભિપ્રાય હોય કે કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ પર જ નિકાલ થઈ શકે છે, તો તે તે મુદ્દાઓને પહેલા અજમાવશે અને તે હેતુ માટે, જો તે યોગ્ય માને તો, કાયદાના મુદ્દાઓ નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી હકીકતના મુદ્દાઓનું નિરાકરણ મુલતવી રાખી શકે છે ."

૨૧. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ અગાઉના નિયમ ૨ અને સુધારેલા નિયમ ૨ ની વચ્ચે સરખામણી કરે છે, ત્યારે સરખામણી તરત જ એ નિષ્કર્ષ પર દોરી જાય છે

કે જ્યાં જૂના નિયમ ૨ હેઠળ કોર્ટ માટે પ્રથમ કાયદાના મુદ્દાઓની સુનાવણી કરવી અને કાયદાના મુદ્દાઓ પર તારણો પર પહોંચવામાં આવે ત્યાં સુધી હકીકતના મુદ્દાઓના નિરાકરણને મુલતવી રાખવું ફરજિયાત હતું, નવા, સુધારેલા નિયમ ૨ હેઠળ, જેમ કે તેના પેટા-નિયમ (૧) માં દર્શાવવામાં આવ્યું છે અને સ્પષ્ટ રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે, ધારાસભાએ ફરજિયાત બનાવ્યું છે કે કોર્ટ કાયદા તેમજ હકીકતોના તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપશે, છતાં કેસનો નિકાલ માત્ર પ્રારંભિક મુદ્દા પર જ થઈ શકે છે . નવા નિયમ ૨ હેઠળ, એકમાત્ર અપવાદ તેના પેટા-નિયમ (૨) માં સમાવિષ્ટ છે જે, એક રીતે કહીએ તો, કોર્ટ પર વિવેકાધિકાર આપીને મર્યાદિત હદ સુધી ઉપરોક્ત કાયદાકીય આદેશને હળવો કરે છે કે જો તેનો અભિપ્રાય હોય કે કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર જ નિકાલ થઈ શકે છે, તો તે તે મુદ્દાને પહેલા અજમાવી શકે છે, તે પ્રક્રિયામાં અન્ય મુદ્દાઓના નિરાકરણને કાયદાનો મુદ્દો નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી મુલતવી રાખી શકે છે . જોકે, ઉપરોક્ત કાયદાકીય સુધારા દ્વારા આપવામાં આવેલ આ વિવેકાધિકાર, માત્ર બે જ પરિસ્થિતિઓ સુધી મર્યાદિત અને સીમિત કરવામાં આવ્યો છે, અને તે એ છે કે કાયદાના મુદ્દા અથવા મુદ્દાઓ, જેના પર કેસ અથવા કેસનો કોઈપણ ભાગ નિકાલ થઈ શકે છે, તે કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા દ્વારા દાવાની જાળવણી માટેના બાધને લગતા હોવા જોઈએ . નિયમ ૨ ના પેટા-નિયમ (૧) અને પેટા-નિયમ (૨) ને સંયુક્ત રીતે વાંચવાથી, જે ઉભરી આવે છે તે એ છે કે,

પેટા-નિયમ (૨) દ્વારા આવરી લેવામાં આવતી પરિસ્થિતિઓ સિવાય, કોર્ટ દાવાને સંપૂર્ણ રીતે નિકાલ કરવો જોઈએ, કાયદા અને હકીકતના તમામ મુદ્દાઓની એકસાથે સુનાવણી કરવી જોઈએ અને તે મુજબ આવા તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવો જોઈએ, ભલે કેસનો નિકાલ પ્રારંભિક મુદ્દા પર થઈ શકે . વધુ મહત્વની વાત એ છે કે, અને આપણા કેસના હેતુઓ માટે, ઘડવામાં આવેલા કાયદાના પ્રશ્નના ચોક્કસ સંદર્ભના પ્રકાશમાં, નિયમ ૨ હાલમાં છે તેમ, દાવામાં બે પ્રકારની પરિસ્થિતિઓ પૂરી પાડે છે અને બનાવે છે . એક પરિસ્થિતિ એ છે કે જ્યાં, મુદ્દાઓ ઘડવાના તબક્કે કોર્ટ પેટા-નિયમ (૨) હેઠળ આપવામાં આવેલા તેના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરે છે અને, પ્રથમ તબક્કે, માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ જ ઘડે છે અને માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ જ અજમાવવાની દરખાસ્ત કરતો સ્પષ્ટ આદેશ પસાર કરે છે, પ્રક્રિયામાં અન્ય મુદ્દાઓના નિરાકરણને કાયદાના મુદ્દાનો નિર્ણય ન થાય ત્યાં સુધી મુલતવી રાખે છે . આ પરિસ્થિતિમાં, માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ નક્કી કરવાના અથવા નિર્ધારિત કરવાના તબક્કે કોર્ટ કાં તો માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓના આવા નિર્ધારણના આધારે દાવાનો નિકાલ કરી શકે છે, અલબત્ત આ કાયદાના મુદ્દાઓ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા દ્વારા દાવાની જાળવણીના બાધથી સંબંધિત હોય, અથવા માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓના નિર્ધારણ પર કોર્ટ ઠરાવી શકે છે કે દાવો જાળવવાપાત્ર છે અને/અથવા તેને દાવાની સુનાવણી કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર પણ છે અને આમ, પરિણામે સુનાવણી અને નિર્ધારણ માટે અન્ય મુદ્દાઓ નક્કી

કરવા આગળ વધી શકે છે . આવી પરિસ્થિતિની કલ્પના પેટા-નિયમ (૨) દ્વારા કરવામાં આવી છે અને તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આવી પરિસ્થિતિનો આશરો લેવામાં કોર્ટ પાસે ધારાસભાનો આદેશ તેમજ મંજૂરી છે .

૨૨. બીજી પરિસ્થિતિ જે ઉભી થઈ શકે છે તે એ છે કે કોર્ટ તેના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરતી નથી, કોઈપણ કારણસર, માન્ય અથવા અન્યથા, અને મુદ્દાઓ ઘડવાના તબક્કે, કાયદા તેમજ હકીકતના તમામ મુદ્દાઓ ઘડે છે અને આવા તમામ મુદ્દાઓનો એકસાથે નિર્ણય લેવા આગળ વધે છે . કાર્યવાહીનો આ માર્ગ પેટા-નિયમ (૧) માં ધારાસભાના સ્પષ્ટ આદેશ દ્વારા વિચારવામાં આવ્યો છે . આ સંદર્ભમાં અમારી વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થયો છે તે એ છે કે જો કોઈ દાવો બીજી પરિસ્થિતિ હેઠળ આવે છે જ્યાં કોર્ટે પેટા-નિયમ (૨) હેઠળ તેના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કર્યો નથી અને તેણે માત્ર કાયદા તેમજ હકીકતના તમામ મુદ્દાઓ જ ઘડ્યા નથી પરંતુ આવા તમામ મુદ્દાઓની એકસાથે સુનાવણી પણ કરી છે, તો શું કોર્ટ માટે, તમામ મુદ્દાઓ પરની સુનાવણી પૂર્ણ થયા પછી, માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ હાથ ધરવા અને અલગતાના આ સિદ્ધાંતને અપનાવીને માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ પર જ દાવાનો નિકાલ કરવા આગળ વધવું ખુદ્દું છે, તે જ સમયે અન્ય મુદ્દાઓ પર વિચાર કર્યા વિના .

૨૩. સુધાર્યા વગરના નિયમ ૨ ની અસરો અને તેમાંથી ઉદ્ભવતા

પરિણામોની તપાસ કરતી વખતે, લો કમિશન ઓફ ઈન્ડિયાએ નીચે મુજબ અભિપ્રાય આપ્યો હતો :-

"આ નિયમ એક મુશ્કેલી તરફ દોરી ગયો છે . જ્યાં કાયદાના પ્રારંભિક મુદ્દા પર કેસનો નિકાલ થઈ શકે છે, ત્યારે અવારનવાર કોર્ટો ગુણદોષ અંગે તપાસ કરતી નથી, પરિણામે જ્યારે પ્રારંભિક મુદ્દા પરના તારણ સામેની અપીલ પર કોર્ટનો તે મુદ્દા પરનો નિર્ણય ઉલટાવી દેવામાં આવે છે, ત્યારે કેસ અન્ય મુદ્દાઓ પર સુનાવણી માટે પ્રથમ કોર્ટમાં પાછો મોકલવો પડે છે . આનાથી વિલંબ થાય છે . એવું માનવામાં આવે છે કે આ વિલંબ દૂર કરવો જોઈએ, એ જોગવાઈ કરીને કે કોર્ટે તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવો જોઈએ, સિવાય કે અલબત્ત, જ્યાં કોર્ટને જણાય કે તેને અધિકારક્ષેત્ર નથી અથવા જ્યાં દાવો તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા બાધિત છે ."

૨૪. ૧૯૭૬ ના એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ સાથેના ઉદ્દેશ્યો અને કારણોનું નિવેદન જેના દ્વારા નિયમ ૨ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો તે નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે :-

"કલમ ૬૭-ઉપ-કલમ (૨).- નિયમ ૨ ની અવેજી કરવામાં આવી રહી છે તે જોગવાઈ કરવા માટે કે જોકે પ્રારંભિક મુદ્દા પર દાવાનો નિકાલ થઈ શકે છે, કોર્ટ સામાન્ય રીતે તમામ મુદ્દાઓ પર

ચુકાદો આપશે; પરંતુ જ્યાં કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત કોઈ મુદ્દો અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા ઊભા કરાયેલા બાધને લગતો કોઈ મુદ્દો હોય, તો કોર્ટ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા આવા બાધ સંબંધિત પ્રારંભિક મુદ્દો નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી અન્ય મુદ્દાઓનું નિરાકરણ મુલતવી રાખી શકે છે અને કોર્ટ આવા પ્રારંભિક મુદ્દાના નિર્ધારણ અનુસાર દાવા સાથે વ્યવહાર કરી શકે છે ."

૨૫. કાયદાકીય આદેશ ખૂબ જ સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ છે . ભૂતકાળના અનુભવના પ્રકાશમાં કે જૂનો નિયમ ૨ જેના દ્વારા, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા માત્ર પ્રારંભિક મુદ્દાઓ નક્કી કરવાની અને અન્ય મુદ્દાઓ પર સુનાવણી કે નિર્ણય ન લેવાની હકીકતની પરિસ્થિતિમાં, જ્યારે પણ ચુકાદા સામે અપીલ કોર્ટ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવતી અને અપીલ કોર્ટને એવું લાગતું કે પ્રારંભિક મુદ્દાઓ પર ટ્રાયલ કોર્ટના નિર્ણયને ઉલટાવવા યોગ્ય છે, ત્યારે કેસ બળપૂર્વક અન્ય મુદ્દાઓ પર સુનાવણી માટે ટ્રાયલ કોર્ટમાં પાછો મોકલવો પડતો . પરિણામે કેસોના નિકાલમાં વિલંબ થતો હતો . આ વિલંબને દૂર કરવા અને ટ્રાયલના તબક્કે તેમજ અપીલના તબક્કે કેસોનો ઝડપી નિકાલ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, ધારાસભાએ એક મિકેનિઝમ પ્રદાન કરવાનો નિર્ણય લીધો જેના દ્વારા, પેટા-નિયમ (૨) હેઠળ ઊભા કરાયેલા અપવાદને આધીન, કાયદા અને હકીકતના તમામ મુદ્દાઓ એકસાથે નક્કી કરવા જરૂરી હતા અને દાવાનો સંપૂર્ણ

રીતે નિકાલ થવો જોઈતો હતો, અલબત્ત કાયદા અને હકીકતના તમામ મુદ્દાઓ પર ટ્રાયલ કોર્ટના તારણોના આધારે .

૨૬. ઉપરોક્ત કારણોના આધારે, અને નિયમ ૨ ની કાયદાકીય પૃષ્ઠભૂમિ અને કાયદાકીય ઉદ્દેશ્ય તેમજ આવી પૃષ્ઠભૂમિ પર આધારિત આદેશના પ્રકાશમાં, તેમજ તેના સાદા વાંચન પર, મને મારા મનમાં કોઈ શંકા નથી કે પેટા-નિયમ (૨) હેઠળ સમજવામાં આવેલી અથવા ખાતરી આપવામાં આવેલી પરિસ્થિતિઓ સિવાય જ્યાં કોર્ટ ખરેખર પ્રથમ તબક્કે માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ ઘડે છે અને અન્ય મુદ્દાઓનું નિરાકરણ મુલતવી રાખે છે, પેટા-નિયમ (૧) હેઠળ, સ્પષ્ટ રીતે અને સ્પષ્ટપણે એવી પરિસ્થિતિઓમાં જ્યાં કોર્ટે કાયદા તેમજ હકીકતો બંનેના તમામ મુદ્દાઓ એકસાથે ઘડ્યા છે અને આ તમામ મુદ્દાઓની એકસાથે સુનાવણી પણ કરી છે, આવી પરિસ્થિતિમાં કોર્ટ માટે અલગતાના આ સિદ્ધાંતને અપનાવવું અને તે જ સમયે નિર્ણય માટે અન્ય મુદ્દાઓ લીધા વિના, પ્રથમ કાયદાના મુદ્દાઓ નક્કી કરવા આગળ વધવું ખુદ્દું નથી . કોર્ટ માટે આ માર્ગ ઉપલબ્ધ નથી કારણ કે પેટા-નિયમ (૧) કોર્ટને અલગતાના આવા કોઈ સિદ્ધાંતને અપનાવવાની અને માત્ર પ્રારંભિક મુદ્દાઓ પર, અથવા કાયદાના મુદ્દાઓ પર દાવાનો નિકાલ કરવાની મંજૂરી આપતો નથી. પેટા-નિયમ (૧) સ્પષ્ટપણે આદેશ આપે છે કે તેની હેઠળ વિચારવામાં આવેલી પરિસ્થિતિમાં, જ્યાં તમામ મુદ્દાઓ એકસાથે ઘડવામાં આવ્યા હોય અને ટ્રાયલ દરમિયાન ન્યાયનિર્ણય માટે પણ લેવામાં આવ્યા હોય, ત્યારે તે એકસાથે નક્કી

થવા જોઈએ અને દાવામાં ચુકાદો સંપૂર્ણ રીતે કોર્ટ દ્વારા દાવામાં ઘડવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓને આવરી લેતો હોવો જોઈએ .

૨૭. ન તો વાદી કે ન તો પ્રતિવાદીઓએ નીચલી અદાલતને મુદ્દા નંબર ૬ ને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે ચલાવવા વિનંતી કરી હતી . નીચલી અદાલતે, આ બાબત સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, માની લીધું છે કે તે પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે મુદ્દા નંબર ૭ નો નિકાલ કરી રહી છે .

૨૮. ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨(૧) સિવિલ પ્રોસિજર કોડ આદેશ આપે છે કે કેસ પ્રારંભિક મુદ્દા પર નિકાલ થઈ શકે તે છતાં, કોર્ટ, પેટા-નિયમ (૨) ની જોગવાઈઓને આધીન, તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપશે . બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કોર્ટ તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવા માટે બંધાયેલી છે, જેનો અર્થ એ છે કે ઓર્ડર ૨૦ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ અનુસાર નિર્ણય હોવો જોઈએ . આ નિયમમાંથી બચવાનો એકમાત્ર રસ્તો ઓર્ડર ૧૪ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ના નિયમ ૨ નો પેટા-નિયમ (૨) હતો, જ્યાં સમાન દાવામાં કાયદા અને હકીકત બંનેના મુદ્દાઓ ઉભા થાય છે અને કોર્ટનો અભિપ્રાય છે કે કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર નિકાલ થઈ શકે છે, તે તે મુદ્દાને પહેલા અજમાવી શકે છે જો તે મુદ્દો - (એ) કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર, અથવા (બી) તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા દાવા માટે ઉભા કરાયેલા બાધને સંબંધિત હોય, અને તે હેતુ માટે, કોર્ટ તે મુદ્દો નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી અન્ય મુદ્દાઓનું

નિરાકરણ મુલતવી રાખી શકે છે અને તે મુદ્દા પરના નિર્ણય અનુસાર દાવા સાથે વ્યવહાર કરી શકે છે . કાયદાએ સ્પષ્ટપણે 'ચુકાદાની ઘોષણા', 'નિર્ણય', 'મુદ્દાઓના નિરાકરણને મુલતવી રાખવા', વગેરે શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો છે . તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતા, સિવાય કે કોર્ટ નિર્ધારણ અને નિકાલ માટે કોઈ મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે લેવાનું નક્કી કરે, કાયદા અને હકીકતના અન્ય મુદ્દાઓ નક્કી કર્યા વિના આખા દાવાનો નિકાલ કરી શકાય નહીં . આ કેસમાં, નીચલી અદાલત તેમજ નીચલી અપીલ અદાલત આ ફરજિયાત જોગવાઈ અંગે પોતાનું મન લગાવવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ રહી છે . તમામ કિસ્સાઓમાં, સમય મર્યાદા સંબંધિત મુદ્દો માત્ર કાયદાનો પ્રશ્ન કહી શકાય નહીં . સમય મર્યાદાનો મુદ્દો એ કાયદા અને હકીકતનો મિશ્ર પ્રશ્ન છે . સમય મર્યાદાના બાધમાં ઘણા ઘટકો હોય છે . જો મુકદ્દમાનો કોઈ પક્ષકાર એવી દલીલ ઊભી કરે કે દાવો સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત છે, તો કોર્ટે, સૌ પ્રથમ, તપાસ કરવી પડશે (૧) દાવામાં કાર્યવાહીનું કારણ, (૨) કાર્યવાહીનું કારણ ક્યારે શરૂ થાય છે, (૩) જ્યારે પક્ષકારો કાર્યવાહીનું કારણ નક્કી કરવા માટે કોઈ ચોક્કસ રીતે વર્તે છે અને (૪) આખરે આવી કાર્યવાહીના કારણથી શું પરિણામ આવે છે .

૨૯. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, મને હવે કેટલાક કાયદાકીય કેસો પર નજર કરવા દો:

૩૦. હું સિન્થેટિક પ્લાયવુડ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ મંજુલિકા

ભાદુરી, ૧૯૯૮(૧) કેલ. એલ.ટી. ૩૫૦ ના કેસમાં કલકત્તા હાઈકોર્ટના ડિવિઝન બેંચના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપી શકું છું અને તેના પર આધાર રાખી શકું છું . સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૧૧૫ હેઠળની અરજી પર નિર્ણય લેતી વખતે લર્નડ સિંગલ જજ દ્વારા મોકલવામાં આવેલા ત્રણ પ્રશ્નોના જવાબ આપવા માટે ડિવિઝન બેંચને કહેવામાં આવ્યું હતું . ત્રણ પ્રશ્નો નીચે મુજબ છે :

"(એ) શું વેસ્ટ બંગાળ પ્રેમાઈસીસ ટેનન્સી એક્ટ ની કલમ ૧૭(૨) હેઠળ મકાનમાલિક અને ભાડૂઆતના સંબંધ અથવા અસ્તિત્વના પ્રશ્નને સ્પર્શતી બાબત નક્કી કરતી વખતે અને તેને લગતા મુદ્દાને વેસ્ટ બંગાળ પ્રેમાઈસીસ ટેનન્સી એક્ટ ની કલમ ૧૭(૨) હેઠળની અરજીનો નિકાલ કરતી વખતે સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ હેઠળ પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરી શકાય?

(બી) શું વેસ્ટ બંગાળ પ્રેમાઈસીસ ટેનન્સી એક્ટ, વિશેષ કાયદો હોવાને કારણે, અને ખાસ કરીને તે કાયદાની કલમ ૧૭(૨), તે કાયદામાં વિશેષ જોગવાઈ હોવાને કારણે સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ હેઠળની સામાન્ય જોગવાઈ પર ઓવરરાઈડ કરશે અને અગ્રતા મેળવશે?

(સી) શું અલોકા ઘોષ વિરુદ્ધ ઈન્સ્પેક્ટર જનરલ ૬૬ સીડબ્લ્યુએન ૩૦૨ માં નોંધાયેલ, યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ

એન.કે. ચૌધરી ૭૯ સીડબ્લ્યુએન ૩૭૧ માં નોંધાયેલ, પારલ
બેનર્જી વિરુદ્ધ આનંદ કુમાર અગ્રવાલા ૧૯૭૯(૨) સીએલજે
૨૯૭ માં નોંધાયેલ, મિસ્વા ભુસન બેઝ વિરુદ્ધ કુસુમ અગ્રવાલા
૧૯૮૧(૧) સીએલજે ૧ માં નોંધાયેલ અને વાન્ડા ગોપાલ દાસ
વિરુદ્ધ રવીન્દ્રનાથ ડે ૧૯૮૭(૧) સીએચએન ૩૬૨ માં નોંધાયેલ
નિર્ણયોમાં નિર્ધારિત કાયદો હવે સારો કાયદો નથી અને ભૂલભરેલા
ચુકાદાઓ છે?"

૩૧. જસ્ટિસ ભાસ્કર ભટ્ટાચાર્ય (ત્યારબાદ નામદાર ન્યાયાધીશ) એ નીચે
મુજબ ઠરાવ્યું :

"[૧૯] તેથી, સુધારેલા ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ મુજબ, જો પ્રારંભિક
મુદ્દો કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ
કાયદા દ્વારા દાવા માટે ઊભા કરાયેલા બાધને લગતો કાયદાનો
મુદ્દો હોય તો કોર્ટ તેના પરના નિર્ણયના આધારે દાવાનો નિકાલ
કરી શકે છે . માત્ર ઉપરોક્ત બે શરતો હેઠળ જ, કોર્ટ પ્રારંભિક મુદ્દા
પરના તેના નિર્ણયના આધારે દાવાનો નિકાલ કરી શકે છે . પરંતુ
ઉપરોક્ત જોગવાઈ કોર્ટને હકીકતના મુદ્દા પર પણ નિર્ણય લેવાથી
રોકતી નથી જો કોર્ટ આવા મુદ્દા પરના નિર્ણયના આધારે દાવાનો
નિકાલ ન કરે . તેમાં કોઈ વિવાદ નથી કે પક્ષકારો વચ્ચે
મકાનમાલિક અને ભાડૂઆતના સંબંધનો મુદ્દો આવશ્યકપણે

હકીકતનો મુદ્દો છે . તેથી, આવા મુદ્દા પરના નિર્ણય પછી, જો તેનો જવાબ નકારાત્મક હોય તો પણ, કોડની ઉપરોક્ત જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખીને, કોર્ટ આવા નિર્ણયના આધારે તરત જ દાવો ફગાવી શકતી નથી પરંતુ દાવામાં ઘડવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવા માટે બંધાયેલી છે .

[૨૦] આમ, કોડના ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ માં સમાવિષ્ટ ઉપરોક્ત સુધારેલી જોગવાઈ કોર્ટ પર હકીકતના કોઈ ચોક્કસ મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરવા પર કોઈ પ્રતિબંધ મૂકતી નથી જો તે તેના પર લેવાયેલા નિર્ણયના આધારે સંપૂર્ણ દાવાનો નિકાલ ન કરે . એવું જણાય છે કે જ્યાં સુધી આવો મુદ્દો, જો દાવામાં ઉઠાવવામાં આવે તો, પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, અધિનિયમની કલમ ૧૭ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈને અમલમાં મૂકી શકાય નહીં ."

૩૨. જસ્ટિસ વી.કે.ગુપ્તાએ, તેમના અલગ પરંતુ સહમત ચુકાદામાં, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

"[૨૬] વેસ્ટ બંગાળ પ્રેમાઈસીસ ટેનન્સી એક્ટ ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૭(૨) ની તુલનામાં ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની પ્રયોજ્યતા વિવાદના કેન્દ્રમાં છે . કોર્ટ માટે નક્કી કરવા માટે કે શું ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ કોઈ બાધ ઉભો કરે

છે તે ધ્યાનમાં લેતા . અલગથી, ૧૯૫૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૭(૨) હેઠળ પ્રતિવાદીની સ્થિતિને લગતો પ્રશ્ન અથવા કોઈપણ મુદ્દો જ્યારે તે દાવો કરે છે કે કાં તો તે ભાડૂઆત નથી, અથવા વાદી વિવાદિત મિલકતનો મકાનમાલિક નથી . પ્રશ્ન મહત્વ ધારણ કરી શકે છે જો આપેલા કિસ્સામાં, આવા મુદ્દા પરનો નિર્ણય અધિનિયમની કલમ ૧૭(૨) હેઠળની અરજીના ગુણદોષ સાથે નજીકથી અને સીધો જોડાયેલો હોય . કાયદાની બે જોગવાઈઓ, એટલે કે ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ અને અધિનિયમની કલમ ૧૭(૨) નું આપણા દ્વારા એટલી સુમેળપૂર્વક અર્થઘટન થવું જોઈએ, એક રીતે સાથે વાંચીને, કે તેઓ એકબીજાના પૂરક બને, ન કે એકબીજાની કામગીરીને બાકાત રાખવાનો પ્રયાસ કરે .

[૨૭] જો કોઈ પ્રતિવાદી ૧૯૫૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૭(૨) હેઠળ કોર્ટમાં એવી અરજી કરે છે કે કાં તો તે પરિસરનો ભાડૂઆત નથી અથવા તો વાદી મકાનમાલિક નથી (બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો વિવાદિત મિલકતના સંબંધમાં પક્ષકારો વચ્ચે મકાનમાલિક અને ભાડૂઆતના સંબંધ પર વિવાદ ઉઠાવવો) . આવી અરજીમાં કોર્ટે આવા સંબંધ વિશે નિશ્ચિત તારણ પર પહોંચવું પડે છે કારણ કે જ્યાં સુધી આવું તારણ ન મળે ત્યાં સુધી કોર્ટ પ્રતિવાદીને ભાડાની બાકી રકમ જમા કરાવવાનો અને તે કલમ મુજબ ભવિષ્યનું ભાડું

ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપતો કે ન આપતો આદેશ પસાર કરી શકે નહીં . જો તેથી પક્ષકારો વચ્ચેના આવા સંબંધને લગતા કોઈપણ પ્રશ્નનો નિર્ણય લેવા માટે કોર્ટ કોઈ મુદ્દો ઘડે છે, તો ઓર્ડર ૧૪(૨) સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ કોર્ટ માટે દાવાની શરૂઆતમાં જ આવા મુદ્દા પર નિર્ણય લેવા પર કોઈ બાધ નથી જેથી કોર્ટ પક્ષકારો વચ્ચેના સંબંધો અંગે નિર્ણય લઈ શકે અને આમ ૧૯૫૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૭(૨) હેઠળ પ્રતિવાદીની જવાબદારી, જો કોઈ હોય તો, અંગે યોગ્ય નિર્દેશો જારી કરી શકે .

[૨૮] અમારા મતે ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ના બે મૂળભૂત રૂપરેખા છે; એક એ કે કોર્ટે તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવો જોઈએ, ભલે કેસમાં પ્રારંભિક મુદ્દાઓ ઉભા થતા હોય, આ પેટા-નિયમ (૧) નો આદેશ છે . જોકે પેટા-નિયમ (૨) તેમાં મર્યાદિત અર્થમાં અને હદ સુધી અપવાદ બનાવે છે, કે જો કાયદાના શુદ્ધ પ્રશ્ન પર જે કાં તો કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને સ્પર્શે છે અથવા કોઈપણ કાયદા દ્વારા દાવા માટે કોઈ બાધ ઉભો કરે છે, તો દાવાનો નિકાલ થઈ શકે છે . અન્ય મુદ્દાઓનું નિરાકરણ કર્યા વિના, કોર્ટ પાસે પ્રથમ આવા મુદ્દાઓ ઘડવાની સત્તા છે, જે કાયદાના શુદ્ધ મુદ્દાઓ છે અને આ પ્રારંભિક મુદ્દાઓ પર કોર્ટના તારણોના આધારે, તે મુજબ દાવાનો નિકાલ કરવાની સત્તા છે .

આ ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ ની બીજી રૂપરેખા છે . જો કોઈ ઓર્ડર ૧૪ ના નિયમ ૨ ના પેટા-નિયમ (૧) અને પેટા-નિયમ (૨) બંનેને એકબીજાથી અલગ રાખવાને બદલે સંયુક્ત રીતે વાંચે, તો તેને ધારાસભાનો ઈશાદો સમજાય છે કે જ્યારે પેટા-નિયમ (૨) તેના અમલમાં પ્રતિબંધિત છે, ત્યારે પેટા-નિયમ (૧) હેઠળ કોર્ટ પાસે હંમેશા એક વિવેકાધિકાર રહેશે, તમામ મુદ્દાઓને એકસાથે ઘડ્યા પછી, આવા પ્રારંભિક મુદ્દાઓ પહેલા નક્કી કરવા કે નહીં જે દાવાની પ્રગતિ પર અસર કરી શકે અને જે ન્યાયના હેતુને આગળ વધારી શકે, પરંતુ એવી શરત સાથે કે આખરે દાવામાં કોર્ટે તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવો પડશે . બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો પેટા-નિયમ (૧) શું કહે છે તે એ છે કે પક્ષકારોની પ્લીડિંગ્સ ના આધારે તમે તમામ મુદ્દાઓનું નિરાકરણ કરી લો તે પછી, તમે પ્રારંભિક તબક્કે પણ તમારી વિચારણા માટે એક અથવા વધુ મુદ્દાઓ લઈ શકો છો જો તમને લાગે કે આ મુદ્દાઓ પર તમારો નિર્ણય તમને કેસની યોગ્ય પ્રગતિની દિશામાં મદદ કરશે અને તમે અન્ય મુદ્દાઓ સાથે વ્યવહાર કરવા આગળ વધો તે પહેલાં તમે આવા મુદ્દાઓ નક્કી કરી શકો છો . એકમાત્ર શરત એ છે કે પ્રારંભિક તબક્કે આ મુદ્દાઓ નક્કી કરતી વખતે, તમે આ મુદ્દાઓ પરના તમારા તારણોના આધારે દાવાનો નિકાલ કરી શકતા નથી,

કારણ કે કાયદો તમારા પર એવી જવાબદારી નાખે છે કે અન્ય મુદ્દાઓ પણ નક્કી કરવાના રહેશે કારણ કે તમારે "તમામ મુદ્દાઓ પર એકસાથે ચુકાદો આપવો" પડશે . ઉદાહરણ તરીકે દાવાની યોગ્ય ચકાસણી સંબંધિત પ્રશ્ન અથવા પ્રતિવાદી દ્વારા લેખિત નિવેદનમાં દાવાના મૂલ્યાંકન અંગે ઉઠાવવામાં આવેલો વિવાદ, અથવા તો શું દાવો યોગ્ય અથવા જરૂરી પક્ષકારોને ન જોડવાની કોઈ ખામીથી પીડાય છે . હવે આ એવા પ્રશ્નો છે જે પ્રારંભિક ટ્રાયલના તબક્કે નિર્ણય મુલતવી રાખવાની બાંધધરી આપતા નથી અથવા પરવાનગી આપતા નથી, એ અર્થમાં કે જો કોર્ટને આવા કોઈપણ પ્રશ્ન પર પ્રતિવાદીના વાંધામાં યોગ્યતા જણાય, તો તે ટ્રાયલની શરૂઆતમાં જ આવા સંબંધિત મુદ્દાઓ નક્કી કરી શકે છે અને કસૂરવાર વાદીને કાં તો યોગ્ય ચકાસણી સાથે આગળ આવવા, કોર્ટ ફીમાં રહેલી ખામી પૂરી કરવા, દાવાનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કરવા, અથવા જરૂરી અથવા યોગ્ય પક્ષકારોને ઉમેરવા માટે અરજી કરવાની તક આપી શકે છે અને જેથી ભવિષ્યમાં ઊભી થઈ શકે તેવી ખામીને ટાળી શકાય અને અંતિમ તબક્કે તેને એવું નુકસાન પહોંચાડી શકે જે પછીથી ભરપાઈ ન થઈ શકે . શરત એ છે કે જો વાદી આ નિર્દેશોનું પાલન કરે છે, તો દાવો તે મુજબ આગળ વધશે . જોકે, જો તે આ નિર્દેશોનું પાલન કરતો નથી, તો

પણ તે તબક્કે દાવાનો નિકાલ કરી શકાતો નથી અને અન્ય મુદ્દાઓ પણ લેવા પડશે જેથી તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપીને આખરે દાવાનો નિકાલ થઈ શકે . તેથી પેટા-નિયમ (૧) માં વપરાયેલી ભાષા. અમારા મતે કોર્ટ દ્વારા આવી કાર્યવાહી અપનાવવાની મંજૂરી આપે છે . જો આવી કોઈ ઘટના ઉભી થાય તો તે કોર્ટ માટે દાવા સાથે આ રીતે વ્યવહાર કરવામાં કોઈ બાધ ઉભો કરતું નથી . જો પેટા-નિયમ (૧) હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલા આવા પ્રારંભિક મુદ્દાઓ પર કોર્ટનો નિર્ણય સંપૂર્ણપણે કાયદાના પ્રશ્નો પર આધારિત હોય અથવા આ બાબતમાં પુરાવા લઈને આધારિત હોય તો તેનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી .

[૨૯] ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ ના અન્ય રૂપરેખા પર આવતા, પેટા-નિયમ (૨) ના અવકાશ અંગે, અમને જણાય છે કે સ્થિતિ સંપૂર્ણપણે અલગ છે . પેટા-નિયમ (૨) માં વપરાયેલી ભાષા, પેટા-નિયમ (૧) માં સ્થાન પામેલી ભાષાથી તદ્દન અલગ અને સંપૂર્ણપણે અલગ છે . જ્યાં પેટા-નિયમ (૧) કોર્ટ માટે પ્રારંભિક મુદ્દાઓ પરના તેના તારણોના આધારે પ્રારંભિક તબક્કે દાવાનો નિર્ણય લેવા સુધી સંપૂર્ણ બાધ તરીકે કાર્ય કરે છે, પેટા-નિયમ (૨) કોર્ટને વિચારણા માટે પ્રારંભિક મુદ્દાઓ લઈને પ્રારંભિક તબક્કે પણ દાવાનો નિકાલ કરવાની મંજૂરી આપે છે, અલબત્ત એ

શરતને આધીન કે પ્રારંભિક મુદ્દાઓ કાયદાના શુદ્ધ મુદ્દાઓ હોવા જોઈએ, જેનો બીજા શબ્દોમાં અર્થ એ છે કે બિલકુલ કોઈ પુરાવા લેવાની જરૂર નથી અને, અગાઉ અવલોકન કર્યા મુજબ, આ ફક્ત ઉપર જણાવેલ બે હેતુઓ, એટલે કે કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર અથવા કોઈપણ કાનૂની બાધની રચના સાથે સંબંધિત છે . આમ અમે ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ માં જ બે પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે સંપૂર્ણ વિભાજન શોધીએ છીએ, એક કોર્ટને હકીકતો અને કાયદા બંને પર પ્રારંભિક મુદ્દાઓ વિચારણા માટે લેવા અને નક્કી કરવાની મંજૂરી આપે છે, પરંતુ આ મુદ્દાઓ પરના તેના તારણોના આધારે દાવાનો નિકાલ કરવાની મંજૂરી આપતી નથી, અને બીજી કોર્ટને વિચારણા માટે પ્રારંભિક મુદ્દાઓ લેવાની મંજૂરી આપે છે, પરંતુ તે માત્ર એવા મુદ્દાઓ સુધી મર્યાદિત અને પ્રતિબંધિત છે જે કાયદાના શુદ્ધ મુદ્દાઓ છે અને વધુમાં કોર્ટને આ મુદ્દાઓ પરના તેના તારણોના આધારે આખરે દાવાનો નિકાલ કરવાની પણ મંજૂરી આપે છે. જો મુદ્દાઓ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા કોઈપણ કાનૂની બાધની રચનાને લગતા બે પ્રશ્નોને સ્પર્શતા હોય .

[૩૦] વર્તમાન કેસમાં વિવાદના ગુણદોષ પર ઉપરોક્ત કસોટી લાગુ કરતાં, અમને જણાય છે કે પ્રતિવાદી અને વાદી વચ્ચેના સંબંધને લગતો પ્રશ્ન અધિનિયમની કલમ ૧૭(૨) ની

પ્રયોજ્યતાને અમલમાં લાવવા માટે મહત્વપૂર્ણ હોવાથી, કોર્ટ માટે તે સ્વીકાર્ય હતું, બલ્કે ઈચ્છનીય હતું કે તેણે શરૂઆતમાં જ આવા સંબંધને લગતા મુદ્દાઓ ઉઠાવવા જોઈતા હતા જેથી પક્ષકારો એકબીજાની સ્થિતિ વિશે માહિતગાર થઈ શકે, જેથી ભવિષ્યની કોઈ ગૂંચવણો ટાળી શકાય . વર્તમાન કેસમાં તેથી લર્નડ ટ્રાયલ કોર્ટને અંતિમ તબક્કા માટે આ મુદ્દો નક્કી કરવાનું મુલતવી રાખવાની અથવા ટાળવાની કોઈ જરૂર ન હતી, કારણ કે પ્રારંભિક તબક્કે મુદ્દો ઉઠાવવામાં કોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ કાર્યવાહી ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની નીતિની વિરુદ્ધ ન હતી . "

૩૩. કલકત્તા હાઈકોર્ટના ઉપરોક્ત નિર્ણયમાંથી કાયદાનો જે સિદ્ધાંત જાણી શકાય છે તે એ છે કે કોડનો ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ કોર્ટ પર હકીકતના કોઈ ચોક્કસ મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરવા પર કોઈ પ્રતિબંધ મૂકતો નથી જો તે તેના પર લેવાયેલા નિર્ણયના આધારે સંપૂર્ણ દાવાનો નિકાલ ન કરે . નામદાર ન્યાયાધીશ વેસ્ટ બંગાળ પ્રેમાઈસીસ ટેનન્સી એક્ટ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૭(૨) પર વિચાર કરી રહ્યા હતા . આ મુદ્દો મકાનમાલિક અને ભાડૂઆતના સંબંધ અથવા અસ્તિત્વના પ્રશ્નને સ્પર્શતો હતો . નામદાર ન્યાયાધીશે એવો મત લીધો કે વેસ્ટ બંગાળ પ્રેમાઈસીસ ટેનન્સી એક્ટ ની કલમ ૧૩(૧) માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ આધાર પર ખાલી કરવાના દાવા સાથે વ્યવહાર કરતી કોર્ટ પક્ષકારો

વચ્ચે મકાનમાલિક અને ભાડૂઆતના સંબંધના મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે સાંભળી શકે છે, પરંતુ તેણે આવા મુદ્દા પરના નિર્ણયના આધારે ઉક્ત દાવાનો નિકાલ કરવો જોઈએ નહીં જો આવા મુદ્દાનો જવાબ નકારાત્મક હોય . નામદાર ન્યાયાધીશે એક સુંદર સિદ્ધાંત સમજાવ્યો છે કે આવા કિસ્સામાં કોર્ટનો નિર્ણય નકારાત્મક હોવા છતાં, કોર્ટ દાવામાં સામેલ અન્ય તમામ મુદ્દાઓનો નિર્ણય લેવા માટે બંધાયેલી છે અને તમામ મુદ્દાઓ પર નિર્ણય આપવા માટે પણ બંધાયેલી છે .

૩૪. આ સંદર્ભમાં આ કોર્ટના લર્નડ સિંગલ જજના સૌરાષ્ટ્ર સિમેન્ટ એન્ડ કેમિકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એસ્મા ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, ૧૯૮૯(૨) ૩૦ જીએલઆર ૧૨૬૩ માં નોંધાયેલા નિર્ણયનો પણ સંદર્ભ આપી શકાય છે . નિર્ણયના ફક્ત ૧૭ માં, કોડના ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ નો સંદર્ભ આપ્યા પછી, તેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે :

"૧૯૭૬ માં આ જોગવાઈમાં સુધારો કર્યા પછી, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે ધારાસભાએ દાવાઓની ટુકડે ટુકડે સુનાવણીને નાપસંદ કરી છે . કારણ સ્પષ્ટ છે . જો પ્રારંભિક મુદ્દા પર, દાવાની સુનાવણી કરવામાં આવે અને જો મુદ્દો એક યા બીજી રીતે નક્કી કરવામાં આવે, તો તે અપીલ અથવા રિવિઝન દ્વારા વધુ કાર્યવાહી તરફ દોરી જશે . ઘણા વર્ષો વીતી જશે અને આખરે જ્યારે ઉચ્ચતમ અદાલત જેનો સંપર્ક કરવામાં આવ્યો હોય તે બાબતનો એક યા

બીજી રીતે નિર્ણય લે છે ત્યારે એવો તબક્કો આવી શકે છે જ્યાં દાવાની આગળ સુનાવણી કરવી પડે અને તેમાં ઘણો વિલંબ થાય અને પક્ષકારોને આગળ સુનાવણી કરવી પડે અને તેમાં ઘણો વિલંબ થાય અને દાવાઓની આવી ટુકડે ટુકડે સુનાવણીને અંતર્ગત સમય પસાર થવાને કારણે પક્ષકારો સંપૂર્ણપણે થાકી જાય અને હતાશ થઈ જાય . દાવાવાળા લોકોને આવા વિલંબ અને હતાશા ટાળવાના હેતુથી, સુધારેલા સ્વરૂપમાં ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨ ની આ જોગવાઈ કાયદાના પુસ્તકમાં લાવવામાં આવી છે . પરિણામે, આ જોગવાઈનો અંતર્ગત સિદ્ધાંત પ્રશંસનીય અને લાભદાયક છે . આ જોગવાઈ મુજબ, ધારાસભા દ્વારા એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે દાવાની તમામ મુદ્દાઓમાં સંપૂર્ણ રીતે સુનાવણી થવી જોઈએ ."

૩૫. પટના હાઈકોર્ટના લર્નડ સિંગલ જજ, ચંદ્રમા સિંહ ઉર્ફે નથુની સિંહ વિરુદ્ધ રજિસ્ટ્રાર, સિવિલ કોર્ટ અને અન્ય, એઆઈઆર ૨૦૧૨ પટના ૧૭૫ ના કેસમાં, એ પ્રશ્નનો જવાબ આપવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું કે, શું ટ્રાયલ કોર્ટે એવું અવલોકન કરવામાં ભૂલ કરી છે કે સમય મર્યાદાનો મુદ્દો હકીકત અને કાયદાનો મિશ્ર પ્રશ્ન હોવાથી તેને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવી શકાય નહીં . લર્નડ સિંગલ જજે પોતાની જાતને એ પ્રશ્ન પર સંબોધિત કરી કે કયા સંજોગોમાં સમય મર્યાદાના મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવી શકાય . હું સંબંધિત

અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકી શકું છું :

"૧૨. હું આ મુદ્દો હાથ ધરું તે પહેલાં, સંબંધિત કાયદાઓ નોંધવા જરૂરી રહેશે; ખાસ કરીને ઓર્ડર ૧૪, નિયમો ૧ અને ૨, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ જે નીચે ટાંકવામાં આવ્યા છે:

"૧૪(૧) મુદ્દાઓ ઘડવા- (૧) મુદ્દાઓ ત્યારે ઉભા થાય છે જ્યારે હકીકત અથવા કાયદાની ભૌતિક દરખાસ્તની એક પક્ષકાર દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે અને બીજા પક્ષકાર દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવે છે .

(૨) ભૌતિક દરખાસ્તો એ કાયદા અથવા હકીકતની દરખાસ્તો છે જે દાવાનો અધિકાર દર્શાવવા માટે વાદીએ આક્ષેપ કરવો જ જોઈએ અથવા તેનો બચાવ કરવા માટે પ્રતિવાદીએ આક્ષેપ કરવો જ જોઈએ .

(૩) એક પક્ષકાર દ્વારા પુષ્ટિ કરાયેલ અને બીજા પક્ષકાર દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવેલ દરેક ભૌતિક દરખાસ્ત અલગ મુદ્દાનો વિષય બનશે .

(૪) મુદ્દાઓ બે પ્રકારના હોય છે: (એ) હકીકતના મુદ્દાઓ, (બી) કાયદાના મુદ્દાઓ .

(૫) દાવાની પ્રથમ સુનાવણી વખતે કોર્ટ, દાવા અરજી અને લેખિત નિવેદનો, જો કોઈ હોય તો, વાંચ્યા પછી અને (ઓર્ડર ૧૦

ના નિયમ ૨ હેઠળ તપાસ કર્યા પછી અને પક્ષકારો અથવા તેમના વકીલોને સાંભળ્યા પછી), એ સુનિશ્ચિત કરશે કે હકીકત અથવા કાયદાની કઈ ભૌતિક દરખાસ્તો પર પક્ષકારો અલગ પડે છે, અને ત્યારબાદ તે મુદ્દાઓ ઘડવા અને નોંધવા આગળ વધશે જેના પર કેસનો સાચો નિર્ણય આધારિત જણાય છે .

(૬) આ નિયમમાં કંઈપણ એવું નથી કે જેના માટે કોર્ટે એવા મુદ્દાઓ ઘડવા અને નોંધવા જરૂરી હોય જ્યાં દાવાની પ્રથમ સુનાવણી વખતે પ્રતિવાદી કોઈ બચાવ ન કરે ."

"૧૪(૨) કોર્ટે તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવો- (૧) કેસ પ્રારંભિક મુદ્દા પર નિકાલ થઈ શકે તે છતાં, કોર્ટ, પેટા-નિયમ (૨) ની જોગવાઈઓને આધીન, તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપશે .

(૨) જ્યાં સમાન દાવામાં કાયદા અને હકીકતના બંને મુદ્દાઓ ઊભા થાય, અને કોર્ટનો અભિપ્રાય હોય કે કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર જ નિકાલ થઈ શકે છે, તો તે તે મુદ્દાને પહેલા અજમાવી શકે છે જો તે મુદ્દો નીચેનાને સંબંધિત હોય-

(એ) કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને, અથવા

(બી) તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા દાવા માટે

ઊભા કરાયેલા બાધને, અને તે હેતુ માટે, જો તે યોગ્ય માને તો, તે મુદ્દો નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી અન્ય મુદ્દાઓનું નિરાકરણ મુલતવી રાખી શકે છે, અને તે મુદ્દા પરના નિર્ણય અનુસાર દાવા સાથે વ્યવહાર કરી શકે છે" .

૧૩. ઓર્ડર ૧૪, નિયમો (૧) અને (૨), સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની જોગવાઈમાંથી ઉભરી આવતો સિદ્ધાંત એ છે કે કોર્ટ સામાન્ય રીતે તમામ મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપશે . આ સામાન્ય નિયમ સંપૂર્ણ શરતોમાં નથી કારણ કે જોગવાઈ પોતે જ અપવાદને સ્વીકારે છે . તે જણાવે છે કે જો કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર નિકાલ થઈ શકે છે, તો તેને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવી શકાય છે, જો તે (એ) કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા (બી) તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા દાવા માટે ઊભા કરાયેલા બાધને સંબંધિત હોય . કોર્ટ આવા સંજોગોમાં આવો મુદ્દો પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી અન્ય મુદ્દાઓનું નિરાકરણ મુલતવી રાખી શકે છે .

૧૪. તે હવે કોઈ વણઉકેલાયેલો પ્રશ્ન નથી કે જ્યાં કોઈ મુદ્દામાં હકીકત અને કાયદા બંનેનો મિશ્ર પ્રશ્ન સામેલ હોય, તેને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે લઈ શકાય નહીં . માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે રમેશ બી. દેસાઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ બિપિન વાડીલાલ મહેતા અને

અન્ય, (૨૦૦૬) ૫ એસસીસી ૬૩૮ : (એઆઈઆર ૨૦૦૬ એસસી ૩૬૭૨) માં નોંધાયેલા કેસમાં ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨ નો અવકાશ અને ઉદ્દેશ્ય જોતી વખતે ફક્ત ૧૩ અને ૧૯ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું જે નીચે ટાંકવામાં આવ્યું છે:

"૧૩. ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ નો પેટા-નિયમ (૨) જણાવે છે કે જ્યાં સમાન દાવામાં કાયદા અને હકીકતના બંને મુદ્દાઓ ઊભા થાય, અને કોર્ટનો અભિપ્રાય હોય કે કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર જ નિકાલ થઈ શકે છે, તો તે તે મુદ્દાને પહેલા અજમાવી શકે છે જો તે મુદ્દો (એ) કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર, અથવા (બી) તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા દાવા માટે ઊભા કરાયેલા બાધને સંબંધિત હોય . આ નિયમની જોગવાઈઓ મેજર એસ.એસ. ખન્ના વિરુદ્ધ બ્રિગેડિયર એફ.જે. દિલ્હોન, (એઆઈઆર ૧૯૬૪ એસસી ૪૯૭, એઆઈઆર નું પૃષ્ઠ ૫૦૨) માં આ કોર્ટ સમક્ષ વિચારણા માટે આવી હતી અને નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: (એસસીઆર પૃ. ૪૨૧)

"સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨ હેઠળ જ્યાં સમાન દાવામાં કાયદા અને હકીકતના બંને મુદ્દાઓ ઊભા થાય, અને કોર્ટનો અભિપ્રાય હોય કે કેસ અથવા તેનો કોઈ ભાગ માત્ર

કાયદાના મુદ્દાઓ પર જ નિકાલ થઈ શકે છે, તો તે તે મુદ્દાઓને પહેલા અજમાવશે, અને તે હેતુ માટે, જો તે યોગ્ય માને તો, કાયદાના મુદ્દાઓ નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી હકીકતના મુદ્દાઓનું નિરાકરણ મુલતવી રાખી શકે છે . હકીકતના મુદ્દાઓ સિવાય કાયદાના મુદ્દાઓને અજમાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર માત્ર ત્યારે જ વાપરી શકાય છે જ્યારે કોર્ટના મતે આખો દાવો માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ પર જ નિકાલ થઈ શકે છે, પરંતુ કોડ કોર્ટને હકીકત અને કાયદાના મિશ્ર મુદ્દાઓ પર દાવાને પ્રારંભિક મુદ્દાઓ તરીકે અજમાવવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર આપતો નથી . સામાન્ય રીતે દાવામાં તમામ મુદ્દાઓની કોર્ટ દ્વારા સુનાવણી થવી જોઈએ; આપું ન કરવું, ખાસ કરીને જ્યારે કાયદાના મુદ્દાઓ પરનો નિર્ણય પણ હકીકતના મુદ્દાઓના નિર્ણય પર આધારિત હોય, ત્યારે દાવાની એકતરફી સુનાવણીમાં પરિણમશે ."

જોકે એમેઝોન એક્ટ, ૧૯૭૬ દ્વારા ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની ભાષામાં થોડો સુધારો કરવામાં આવ્યો છે પરંતુ ઉપર ટાંકેલા નિર્ણયમાં વ્યક્ત કરવામાં આવેલો સિદ્ધાંત હજુ પણ સાચો છે અને એ સિદ્ધાંતથી વિચલિત થઈ શકાય નહીં કે કોડ કોર્ટને કાયદા અને હકીકતના મિશ્ર મુદ્દાઓ પર દાવાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર આપતો નથી અને જ્યાં

કાયદાના મુદ્દા પરનો નિર્ણય હકીકતના નિર્ણય પર આધારિત હોય, તેને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવી શકાય નહીં.

૧૯. સમય મર્યાદાની દલીલને હકીકતોથી અલગ કરીને કાયદાના અમૂર્ત સિદ્ધાંત તરીકે નક્કી કરી શકાય નહીં કારણ કે દરેક કેસમાં સમય મર્યાદાનું પ્રારંભિક બિંદુ સુનિશ્ચિત કરવું પડે છે જે સંપૂર્ણપણે હકીકતનો પ્રશ્ન છે . સમય મર્યાદાની દલીલ એ કાયદા અને હકીકતનો મિશ્ર પ્રશ્ન છે . ઓર્ડર ૭, નિયમ ૧૧(ડી), સિવિલ પ્રોસિજર કોડ માં આવતા "કાયદા દ્વારા બાધિત" શબ્દોમાં એ આધારનો પણ સમાવેશ થશે કે કેમ કે તે સમય મર્યાદાના કાયદા દ્વારા બાધિત છે તે અંગે તાજેતરમાં આ કોર્ટની બે ન્યાયાધીશોની બેંચ દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવી હતી જેમાં અમારામાંથી એક (અશોક ભાન, જે.) સભ્ય હતા બાલાસરિયા કન્સ્ટ્રક્શન (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ હનુમાન સેવા ટ્રસ્ટ માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: (એસસીસી પૃ. ૬૬૧, ફકરો ૮)

"૮. પક્ષકારોના વકીલોને સાંભળ્યા પછી, દાવા અરજી, ઓર્ડર ૭, નિયમ ૧૧(ડી), સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળની અરજી અને ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટના ચુકાદાઓ જોયા પછી, અમારો અભિપ્રાય છે કે યોગ્ય પ્લીડિંગ્સ, સમય મર્યાદાનો મુદ્દો ઘડ્યા વિના અને પુરાવા લીધા વિના વર્તમાન દાવાને સમય મર્યાદા દ્વારા

બાધિત ગણીને ફગાવી શકાય નહીં . સમય મર્યાદાનો પ્રશ્ન એ કાયદા અને હકીકતનો મિશ્ર પ્રશ્ન છે . વર્તમાન કેસમાં દાવા અરજીના વાંચન પરથી સ્પષ્ટપણે એવું ઠરાવી શકાય નહીં કે દાવો સમય દ્વારા બાધિત છે ."

આ સિદ્ધાંત કંપની પિટિશનને સમાન રીતે લાગુ પડશે . તેથી, જ્યાં સુધી કંપની પિટિશનના વાંચન પરથી એ સ્પષ્ટ ન થાય કે તે સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત છે ત્યાં સુધી પિટિશનને ઓર્ડર ૭, નિયમ ૧૧(ડી), સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ ફગાવી શકાય નહીં ."

૧૫. બાલાસરિયા કન્સ્ટ્રક્શન્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ હનુમાન સેવા ટ્રસ્ટ અને અન્ય, (૨૦૦૬) ૫ એસસીસી ૬૫૮ માં નોંધાયેલા કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત સમય મર્યાદાના આધારે ઓર્ડર ૭, નિયમ ૧૧(ડી), સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ દાવા અરજીને ફગાવી દેવાના મુદ્દા પર વિચાર કરી રહી હતી . સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે સમય મર્યાદાનો પ્રશ્ન એ કાયદા અને હકીકતનો મિશ્ર પ્રશ્ન છે, જ્યાં સુધી દાવા અરજી વાંચીને સ્પષ્ટપણે એવું ન જણાય કે દાવો સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત છે, ત્યાં સુધી પિટિશન અથવા દાવા અરજીને ઓર્ડર ૭, નિયમ ૧૧(ડી), સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ ફગાવી શકાય નહીં . વધુમાં, યોગ્ય પ્લીડિંગ, સમય મર્યાદાના મુદ્દાઓ ઘડ્યા વિના અને પુરાવા લીધા

વિના દાવાને સામાન્ય રીતે સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત ગણીને ફગાવી દેવો જોઈએ નહીં .

૧૬. અરજદારના વકીલે દલીલ કરી હતી કે જો સમય મર્યાદાનો મુદ્દો ઉભો થાય, તો સમય મર્યાદાનો મુદ્દો નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી કોર્ટ આગળ વધી શકે નહીં . અરજદારે તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં મનિન્દ્ર લેન્ડ એન્ડ બિલ્ડીંગ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભૂતનાથ બેનર્જી અને અન્ય, ૧૯૬૪ એસસી ૧૩૩૬ માં નોંધાયેલા નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે . ફક્ત ૯ નો સંબંધિત અર્ક સરળ સંદર્ભ માટે નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે .

"૯. લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૩ કોર્ટને એ હકીકતને ધ્યાનમાં લીધા વિના કે વિરોધી પક્ષે સમય મર્યાદાની દલીલ ઉભી કરી છે કે નહીં, અનુસૂચિ / દ્વારા નિર્ધારિત સમય મર્યાદાનો સમયગાળો પૂરો થયા પછી દાખલ કરાયેલ કોઈપણ દાવો, દાખલ કરાયેલ અપીલ અને કરવામાં આવેલી અરજીને ફગાવી દેવાનો આદેશ આપે છે . જો અરજી નિર્ધારિત સમય મર્યાદાના સમયગાળા પછી કરવામાં આવી હોય તો તેની સાથે આગળ ન વધવું તે કોર્ટની ફરજ છે . કોર્ટ પાસે કોઈ વિકલ્પ ન હતો અને જો લિમિટેશન એક્ટની જરૂરી જોગવાઈનું અર્થઘટન કરવામાં અથવા લિમિટેશન એક્ટની કઈ જોગવાઈ લાગુ પડે છે તે નક્કી કરવામાં, તાબાની અદાલત ભૂલભરેલા નિર્ણય પર

આવે છે, તો રિવિઝનમાં કોર્ટ માટે તે નિષ્કર્ષમાં દખલ કરવી ખુલ્લું છે કારણ કે તે નિષ્કર્ષ કોર્ટને તે બાબતના નિર્ધારણ સાથે આગળ વધવાનું અધિકારક્ષેત્ર ધારણ કરવા અથવા ન ધારણ કરવા તરફ દોરી ગયું ."

૧૭. ચુકાદાનો ઉપરોક્ત ફરો જેના પર અરજદારે આધાર રાખ્યો છે તે તેને કોઈ મદદ કરશે નહીં, કારણ કે હકીકતો અને મુદ્દાઓ અલગ છે . ઉક્ત ચુકાદામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવા અવલોકનો કર્યા હતા જ્યાં કેસમાં સમય મર્યાદા લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૪ થી ૨૪ માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ શરતો દ્વારા સાચવવામાં આવતી નથી . લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૩ ના અવકાશની તપાસ કરતી વખતે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે જોગવાઈ કોર્ટને અનુસૂચિ-૧ માં નિર્ધારિત સમય મર્યાદાના સમયગાળા પછી દાખલ કરાયેલ કોઈપણ દાવો, દાખલ કરાયેલ અપીલ અને કરવામાં આવેલી અરજીને ફગાવી દેવાનો આદેશ આપે છે . આ સંદર્ભમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે કોર્ટની ફરજ છે કે તે અરજી સાથે આગળ ન વધે, જો તે નિર્ધારિત સમય મર્યાદાના સમયગાળા પછી કરવામાં આવી હોય .

૧૮. અહીં મુદ્દો અલગ છે કારણ કે વિવાદ એ છે કે શું સમય મર્યાદાનો મુદ્દો પ્રારંભિક તરીકે અજમાવવાનો છે કે અન્ય મુદ્દાઓ

સાથે અજમાવવાનો છે . મુદ્દો એ નથી કે સમય મર્યાદાની પિટિશન સાથે આગળ વધવું કે નહીં . બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો સમય મર્યાદાની દલીલ લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૪ થી ૨૪ હેઠળ સાચવવામાં આવતી નથી, તો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા મુજબ, જે એઆઈઆર ૧૯૬૪ એસસી ૧૩૩૬ માં નોંધાયેલ છે અને અરજદાર દ્વારા તેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, કોર્ટે સમય મર્યાદાની અરજ સાથે આગળ વધવું જોઈએ નહીં . લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૩ ના માત્ર વાંચન પરથી સ્થિતિ સ્પષ્ટ છે જે નીચે ટાંકવામાં આવી છે:

"૩. સમય મર્યાદાનો બાધ- (૧) કલમ ૪ થી ૨૪ (બંને સહિત) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને આધીન, નિર્ધારિત સમયગાળા પછી દાખલ કરાયેલ દરેક દાવો, દાખલ કરાયેલ અપીલ અને કરવામાં આવેલી અરજીને ફગાવી દેવામાં આવશે, ભલે સમય મર્યાદા બચાવ તરીકે ઉભી કરવામાં આવી ન હોય .

(૨) આ અધિનિયમના હેતુઓ માટે-

(એ) દાવો દાખલ કરવામાં આવે છે-

(આઈ) સામાન્ય કિસ્સામાં, જ્યારે દાવા અરજી યોગ્ય અધિકારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે;

(ડબલ આઈ) ગરીબ વ્યક્તિના કિસ્સામાં, જ્યારે ગરીબ વ્યક્તિ

તરીકે દાવો કરવાની રજા માટેની તેની અરજી કરવામાં આવે છે;
અને

(ટ્રિપલ આઈ) કંપની સામેના દાવાના કિસ્સામાં કે જે કોર્ટ દ્વારા
સમેટી લેવામાં આવી રહી છે, જ્યારે દાવેદાર પ્રથમ પોતાનો દાવો
સત્તાવાર લિક્વિડેટરને મોકલે છે;

(બી) સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર ક્લેમ દ્વારા કોઈપણ દાવાને
અલગ દાવા તરીકે ગણવામાં આવશે અને તેને દાખલ કરવામાં
આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે-

(આઈ) સેટ-ઓફ ના કિસ્સામાં, તે જ તારીખે જે તારીખે દાવામાં
સેટ ઓફ ની દલીલ કરવામાં આવી છે;

(ડબલ આઈ) કાઉન્ટર ક્લેમ ના કિસ્સામાં, તે તારીખે જે તારીખે
કોર્ટમાં કાઉન્ટર ક્લેમ કરવામાં આવે છે;

(સી) હાઈકોર્ટમાં નોટિસ ઓફ મોશન દ્વારા અરજી ત્યારે કરવામાં
આવે છે જ્યારે અરજી તે કોર્ટના યોગ્ય અધિકારી સમક્ષ રજૂ
કરવામાં આવે છે" .

૧૯. આમ લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૩ જેના પર અરજદારે આધાર
રાખ્યો છે તે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૪ થી કલમ ૨૪ માં
સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને આધીન છે જે તે જોગવાઈઓમાં ઉલ્લેખિત
સંજોગોમાં સમય મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરી કરતી વખતે

સમયગાળાને બાકાત રાખવાની જોગવાઈ કરે છે . અરજદાર દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ કાયદાકીય કેસ આ કેસમાં સામેલ હકીકતો અને મુદ્દાઓને લાગુ પડશે નહીં . પ્રતિવાદીઓએ લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૪(૧) અને (૨) ની શરતોમાં વિલંબ માફ કરવા માટે પણ પિટિશન દાખલ કરી છે જે જણાવે છે કે કોર્ટમાં યોગ્ય ખંતથી અને સદ્ભાવનાથી સિવિલ કાર્યવાહી ચલાવવામાં વિતાવેલો સમયગાળો કે જે અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ છે . અહીં એ જણાવવું પ્રસ્તુત છે કે દાવા અરજી સાથે વિલંબ માફ કરવા અથવા સમય બાકાત રાખવા માટે અલગ સમય મર્યાદા પિટિશન જરૂરી નથી કારણ કે તેને દાવા અરજીમાં જ સમજાવી શકાય છે . તે અગાઉથી જ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે દાવા અરજી અથવા પિટિશનને ત્યારે જ ફગાવી શકાય છે જો તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવી શકાય કે તે સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત છે .

૩૬. લર્નડ સિંગલ જજ, તે પછી, લિમિટેશન એક્ટની કલમો ૧૪(૧) અને (૨) પર પણ વિચાર કરવા આગળ વધ્યા . હું લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ના સંબંધમાં નામદાર ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવેલા સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકી શકું છું :

"૧૪. અધિકારક્ષેત્ર વિનાની કોર્ટમાં સદ્ભાવનાપૂર્વક કાર્યવાહીના

સમયની બાકાત.- (૧) કોઈપણ દાવા માટે સમય મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરીમાં, તે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવશે કે જે દરમિયાન વાદી પ્રતિવાદી સામે યોગ્ય ખંતથી અન્ય સિવિલ કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો, પછી ભલે તે પ્રથમ દૃષ્ટિની કોર્ટમાં હોય અથવા અપીલ અથવા રિવિઝનમાં હોય, જ્યાં કાર્યવાહી સમાન મુદ્દા સાથે સંબંધિત હોય અને સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં ચલાવવામાં આવે જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ હોય .

(૨) કોઈપણ અરજી માટે સમય મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરીમાં, તે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવશે કે જે દરમિયાન અરજદાર સમાન પક્ષકાર સામે સમાન રાહત માટે યોગ્ય ખંતથી અન્ય સિવિલ કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો, પછી ભલે તે પ્રથમ દૃષ્ટિની કોર્ટમાં હોય અથવા અપીલ અથવા રિવિઝનમાં હોય, જ્યાં આવી કાર્યવાહી સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં ચલાવવામાં આવે જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ હોય ."

લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪(૨) હેઠળ જે સમયગાળો બાકાત રાખી શકાય તે સુનિશ્ચિત કરવા અથવા સમય મર્યાદાના પ્રારંભિક બિંદુને શોધવા માટે, કોઈને અનિવાર્યપણે હકીકતોમાં પ્રવેશ કરવો

પડશે . ટ્રાયલ કોર્ટે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે કે સમય મર્યાદાના મુદ્દામાં કાયદા અને હકીકતોના મિશ્ર પ્રશ્નનો નિર્ણય સામેલ હશે અને અન્ય મુદ્દાઓ સાથે મળીને નક્કી થવો જોઈએ .

એ જણાવવું પ્રસ્તુત રહેશે કે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે મનિન્દ્ર લેન્ડ એન્ડ બિલ્ડીંગ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભૂતનાથ બેનર્જી અને અન્ય, એઆઈઆર ૧૯૬૪ એસસી ૧૩૩૬ માં નોંધાયેલા કેસમાં, ફરરા ૧૦ માં અવલોકન કર્યું છે કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૫ કોર્ટને સમય મર્યાદાનો નિર્ધારિત સમયગાળો પૂરો થયા પછી રજૂ કરવામાં આવેલી અરજી સ્વીકારવાની સત્તા આપે છે, જો તેને સંતોષ થાય કે અરજદાર પાસે તેને સમયસર રજૂ ન કરવા માટે પૂરતું કારણ હતું . સુપ્રીમ કોર્ટે વધુમાં અવલોકન કર્યું કે કોર્ટને, તેથી, અપીલકર્તાઓ પાસે સમયસર દાવો રદ કરવાની અરજી ન કરવા માટે પૂરતું કારણ હતું કે કેમ તે નક્કી કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે . ઉક્ત ચુકાદાના ફરરા ૧૦ ને ટાંકવો પ્રસ્તુત રહેશે જેના પર અરજદારે આધાર રાખ્યો છે .

"૧૦. લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૫, બીજી તરફ, કોર્ટને એક અરજી સ્વીકારવાની સત્તા આપે છે, જેમાં તેની જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવે છે, ભલે તે સમય મર્યાદાનો નિર્ધારિત સમયગાળો પૂરો થયા પછી રજૂ કરવામાં આવે જો તેને સંતોષ થાય કે અરજદાર પાસે તેને

સમયસર રજૂ ન કરવા માટે પૂરતું કારણ હતું . તેથી કોર્ટને એ નક્કી કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું કે શું અપીલકર્તાઓ પાસે સમયસર દાવો રદ કરવાની અરજી ન કરવા માટે પૂરતું કારણ હતું અને, જો સલાહ આપવામાં આવે, તો તેને સ્વીકારવાનું ."

એ જણાવવું યોગ્ય રહેશે કે ૧૯૭૬ ના સુધારાએ કલમ ૧૪(૧) અને ૧૪(૨) ની ભાષામાં ફેરફારો કર્યા છે એટલા માટે કે ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ આવતા 'કરશે' શબ્દને 'કરી શકે છે' શબ્દ દ્વારા બદલવામાં આવ્યો છે . સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને, ટ્રાયલ કોર્ટ માટે પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે મુદ્દો નક્કી કરવો ફરજિયાત ન પણ હોય . તેમ છતાં, તે કોર્ટ પર છોડી દેવામાં આવ્યું છે કે તે નક્કી કરે કે શું આવા મુદ્દાને આપેલી પરિસ્થિતિમાં પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવવાનો છે . આ સંદર્ભમાં માનનીય ન્યાયમુર્તિશ્રી એસ.બી.સિન્હા (ત્યારબાદ નામદાર ન્યાયાધીશ) દ્વારા અપાયેલા જીતેન્દ્ર નાથ ઓઝા અને અન્ય વિરુદ્ધ રામેશ્વર સાહુ અને અન્ય, ૧૯૯૨ (૧) પીએલજેઆર ૪૬૫ માં નોંધાયેલા નિર્ણયનો સંદર્ભ આપી શકાય . ઉપરોક્ત નિર્ણયના ફક્ત ૧૨ અને ૧૩ સરળ સંદર્ભ માટે નીચે ટાંકવામાં આવ્યા છે:

"૧૨. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨ ની શરતોમાં, ટ્રાયલ કોર્ટ માટે અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દાને

પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરવાનું હવે ફરજિયાત નથી .

૧૩. સિવિલ પ્રોસિજર કોડ એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૭૬ ના કારણોસર, સંસદ દ્વારા દાવાનો નિકાલ કરવાને બદલે તમામ મુદ્દાઓનો એકસાથે પ્રયાસ કરવા અને નિકાલ કરવા પર પણ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે . સિવિલ પ્રોસિજર કોડ એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૭૬ ના કારણોસર સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨ માં કરવામાં આવેલા સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદાનો ઇરાદો સ્પષ્ટ થાય છે, જેના દ્વારા અને જે હેઠળ સુધારા પહેલા સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨ માં આવતા 'કરશે' શબ્દને 'કરી શકે છે' શબ્દ દ્વારા બદલવામાં આવ્યો છે ."

પ્રતિવાદીઓએ દલીલ કરી હતી કે જ્યાં કોર્ટને અધિનિયમની કલમ ૧૫૧ હેઠળ અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે બોલાવવામાં આવે છે ત્યાં લિમિટેશન એક્ટ લાગુ પડશે નહીં . અરજદારે આ સંદર્ભમાં શ્રીમતી મિત્રી લાલ વિરુદ્ધ મહાદેવ લાલ મારવાડી અને અન્ય ના કેસ પર આધાર રાખ્યો છે, જે એઆઈઆર (૩૬) ૧૯૪૯ પટ ૧૧૨ માં નોંધાયેલ છે, જેમાં લર્નડ ડિવિઝન બેન્ચે રઘુનાથ દાસ વિરુદ્ધ રાજ કુમાર ના કેસમાં આપેલા જસ્ટિસ મહમુદના નીચેના ફકરાને મંજૂરી સાથે ટાંક્યો છે, જે (૧૮૮૫) ૭ અલ્હાબાદ ૨૭૬ : (૧૮૮૫ એડબલ્યુએમ-૨૫) માં નોંધાયેલ છે .

"...સમય મર્યાદાનો કાયદો પક્ષકારોની કાર્યવાહી સાથે સંબંધિત છે, પરંતુ કોર્ટની કાર્યવાહી સાથે નહીં," અને "ફક્ત એ હકીકત કે પક્ષકારોમાંથી કોઈ એકે કોર્ટને તે સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે અરજી કરી હતી તે કોર્ટની કાર્યવાહીને સમય મર્યાદાના નિયમને આધીન બનાવશે નહીં" .

આ નિર્ણય એક સત્તા છે જ્યાં કાયદા દ્વારા કોઈ નિશ્ચિત સમય મર્યાદા પૂરી પાડવામાં આવી નથી જેમાં કાર્યવાહી થવી જોઈએ . જોકે, જ્યાં કોઈ ચોક્કસ રાહત માટે કાયદામાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય, તો તે તે રાહત આપવા માટે કોર્ટમાં રહેલી કોઈપણ અંતર્નિહિત સત્તાને આવશ્યકપણે બાકાત રાખે છે . આ કિસ્સામાં સમય મર્યાદાનો સમયગાળો કોર્ટના સમાધાન હુકમનામાને બાજુ પર રાખવા તેમજ કલમ ૧૪(૨) હેઠળ બાકાત રાખી શકાય તેવા સમયગાળા માટે પ્રદાન કરવામાં આવ્યો છે . આમ, માત્ર સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૧૫૧ હેઠળ કેસ દાખલ કરવાથી સમય મર્યાદાનો મુદ્દો લાગુ પડતો નથી . જેમ કે આ કોર્ટ પ્રતિવાદીઓ દ્વારા માંગવામાં આવેલી કાયદાની આટલી વ્યાપક દરખાસ્તનો સ્વીકાર કરી શકતી નથી કે તમામ સંજોગોમાં સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૧૫૧ હેઠળની અંતર્નિહિત સત્તા સમય મર્યાદાના નિયમથી પ્રભાવિત થશે નહીં . પરંતુ કારણ કે પ્રતિવાદી અન્ય

મુદ્દાઓ પર સફળ થયો છે, જો આ મુદ્દો તેની વિરુદ્ધ નક્કી કરવામાં આવે તો પણ, તે કેસના પરિણામને અસર કરશે નહીં.

ઉપરોક્ત ચર્ચાઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં, કાનૂની સ્થિતિ જે ઉભરી આવે છે તે નીચે મુજબ છે: (આઈ) સામાન્ય સિદ્ધાંત એ છે કે તમામ મુદ્દાઓ સામાન્ય રીતે એકસાથે અજમાવવામાં આવે છે અને માત્ર આવા મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવવાનો હોય છે જો તેનો નિકાલ માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર થઈ શકે; જો તે કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા દાવા માટે ઉભા કરાયેલા બાધને સંબંધિત હોય . કોડ કોર્ટને હકીકતો અને કાયદાના મિશ્ર પ્રશ્ન પર દાવાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર આપતો નથી . કલમ ૧૪(૧) અને (૨) ની ભાષામાં ૧૯૭૬ ના સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને, જેના દ્વારા 'કરશે' શબ્દને 'કરી શકે છે' થી બદલવામાં આવ્યો છે, ટ્રાયલ કોર્ટ માટે પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે મુદ્દો નક્કી કરવો ફરજિયાત ન પણ હોય . માત્ર યોગ્ય કિસ્સાઓમાં કોર્ટ સમય મર્યાદાના મુદ્દાને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે અજમાવી શકે છે જે ઉદાહરણ દુર્લભ અને ઓછા છે, જો તે સમય મર્યાદાના પ્રારંભિક બિંદુની ખાતરી કરવા અથવા લિમિટેશન એક્ટ અથવા અન્ય કોઈ કાયદાઓ અથવા નિયમો હેઠળ બાકાત રાખવા પડે તેવા સમયગાળાની ગણતરી

કરવા માટે હકીકતોની તપાસ કરવાની કોઈ જરૂરિયાત વિના માત્ર કાયદાના મુદ્દા પર જ નિકાલ થઈ શકે . ઓર્ડર ૧૪, નિયમ ૨ ઓર્ડર ૭, નિયમ ૧૧(ડી) થી અલગ છે જ્યાં લેખિત નિવેદન દાખલ કરતા પહેલા અને મુદ્દો ઘડતા પહેલા પણ દાવા અરજીને નકારી શકાય છે, જો દાવા અરજી વાંચીને સ્પષ્ટપણે બહાર આવે કે તે સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત છે . દાવા અરજી સાથે અલગ સમય મર્યાદા પિટિશન દાખલ કરવાની કોઈ જરૂર નથી કારણ કે તે જ દાખલ કરવામાં વિલંબ અથવા સમય બાકાત રાખવા અંગે દાવા અરજીમાં જ સમજાવી શકાય છે ."

૩૭. હું આ જ કોર્ટના ચેતન ટેક્સટાઈલ્સ, એક નોંધાયેલ ભાગીદારી પેઢી, બોમ્બે વિરુદ્ધ મેસર્સ જેઠાભાઈ હીરજી એન્ડ કંપની એક ભાગીદારી પેઢી અને અન્ય, એઆઈઆર ૧૯૮૫ ગુજરાત ૮૫ માં નોંધાયેલા કેસના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપી શકું છું . આ કોર્ટના લર્નડ સિંગલ જજે નીચલી અદાલત દ્વારા માત્ર એક જ મુદ્દા પર તારણ આપવા અને અન્ય મુદ્દાઓ પર તારણો ન આપવાની પ્રક્રિયાને મંજૂરી આપી ન હતી, વધુ ખાસ કરીને, મુદ્દાઓ ઘડ્યા પછી અને તમામ મુદ્દાઓ પર પુરાવા નોંધ્યા પછી . હું સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકી શકું છું :

"ઉપર જણાવ્યા મુજબ, કોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી ન હતી કે વર્તમાન કેસમાં ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨(૨) દ્વારા વિચારવામાં આવેલ

કાયદાનો મુદ્દો ઉભો થયો હતો . હકીકતમાં, કોર્ટે બંને બાબતોમાં અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દાની પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે સુનાવણી કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને તે પછી તમામ મુદ્દાઓ પર પુરાવા નોંધવા અને દલીલો પણ સાંભળવા આગળ વધી હતી . સંજોગોમાં, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ના ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને તે સ્પષ્ટ છે કે કોર્ટ માટે તમામ મુદ્દાઓ ઘડ્યા પછી અને તમામ મુદ્દાઓ પર પુરાવા નોંધ્યા પછી માત્ર એક જ મુદ્દા પર તારણ આપવા અને અન્ય મુદ્દાઓ પર તારણો આપવાનું ટાળવું ખુદ્દું ન હતું . ટ્રાયલ કોર્ટે સ્પષ્ટપણે એવો માર્ગ અપનાવ્યો છે જે સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ના ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ હેઠળના આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદા હેઠળ માન્ય ન હતો . તેથી આવા આદેશોને અસ્તિત્વમાં રહેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં અને તેને બાજુ પર રાખવા પડશે . આ સંદર્ભમાં, બંને કેસોમાં અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલ કુ. વી. પી. શાહ દ્વારા એવી વિનંતી કરવામાં આવી છે કે પુરાવા લેવામાં આવ્યા હોવાથી અને ટ્રાયલ કોર્ટે અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દા પર ગુણદોષના આધારે નિર્ણય લીધો હોવાથી, આ કોર્ટે કેસના ગુણદોષ પર પણ ધ્યાન આપવું જોઈએ અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયામાં અનિયમિતતાની અવગણના કરવી જોઈએ . ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨

હેઠળ સ્પષ્ટ આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને અને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે ટ્રાયલ કોર્ટે અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દાની પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે સુનાવણી કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને પણ કે વર્તમાન કેસમાં અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો માત્ર કાયદાનો મુદ્દો ન હતો, કુ. શાહની ઉક્ત રજૂઆત સ્વીકારવી શક્ય નથી . સિવિલ પ્રોસિજર કોડ ના ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ પાછળની ભાવના એ છે કે ઓર્ડર ૧૪ નિયમ ૨ માં વિચાર્યા મુજબ માત્ર કાયદાનો મુદ્દો ઉભો થાય તે સિવાય તમામ મુદ્દાઓ એક જ સમયે નક્કી કરવા અને પછીના કિસ્સામાં પણ ધારાસભાએ તેમાં દર્શાવ્યા મુજબ કોર્ટને વિવેકાધિકાર આપ્યો છે . આ સંદર્ભમાં, કુ. શાહે તલાટી કાંતિલાલ ભૂરાભાઈ વિરુદ્ધ લલિતાબેન, (૧૯૭૭) ૩ એસસીસી ૫૧૬ : (એઆઈઆર ૧૯૭૭ એસસી ૨૧૩૩) નો સંદર્ભ આપ્યો હતો . આ એક પ્રારંભિક મુદ્દા પર ૦૫/૦૩/૧૯૭૩ ના આ કોર્ટના ચુકાદા સામે સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષની અપીલ હતી જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સિવિલ જજ (સિનિયર ડિવિઝન), ગોધરાને પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો સાંભળવાનું અને અજમાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે . લર્નડ સિવિલ જજના એ તારણને બાજુ પર રાખતા કે તેમની પાસે દાવો સાંભળવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી અને તેથી દાવા અરજી યોગ્ય કોર્ટમાં રજૂ કરવા

માટે પરત કરવી જોઈએ, હાઈકોર્ટ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના પ્રકાશમાં અને કાયદા અનુસાર દાવામાં ઉઠાવવામાં આવેલા "અન્ય મુદ્દાઓ" નક્કી કરવાના નિર્દેશ સાથે દાવાને ટ્રાયલ કોર્ટમાં પાછો મોકલ્યો હતો . હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા રિમાન્ડના ઉક્ત આદેશની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી અને ખર્ચ સાથે અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી . એ જોવું મુશ્કેલ છે કે ઉક્ત ચુકાદો વર્તમાન અપીલકર્તાઓના કેસને કેવી રીતે સમર્થન આપે છે . સુપ્રીમ કોર્ટે આ કેસમાં સ્પષ્ટપણે અવલોકન કર્યું છે કે આ કેસમાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તમામ પુરાવા નોંધવામાં આવ્યા છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને અને પ્રારંભિક મુદ્દાના નિર્ણય પર નવ વર્ષ પહેલાથી જ પસાર થઈ ગયા છે તે ધ્યાનમાં લેતા, બાબતનો ટુકડે ટુકડે નિકાલ કરવો અનિરૂપનીય છે અને ન્યાયના હિતો માટે તાકીદે જરૂરી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે તે મુદ્દા પર દાવાનો નિકાલ કરવા આગળ વધવું જોઈએ જેનો તેણે હજુ સુધી નિર્ણય લીધો નથી . સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઉક્ત કેસમાં કરવામાં આવેલા નીચેના અવલોકનો ટાંકવા પ્રસ્તુત છે :

"અમારે, જોકે, સ્પષ્ટ કરવું જોઈએ કે આ અપીલ ફગાવી દેવાથી અપીલકર્તાઓને અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન અથવા અન્ય કોઈ પ્રશ્ન ઉઠાવવાથી રોકી શકાશે નહીં જે હાઈકોર્ટના ચુકાદા દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યો છે, કોઈપણ અપીલમાં જે અપીલકર્તાઓ હવે પછી

આ કોર્ટમાં દાખલ કરી શકે છે . જો દાવો ફગાવી દેવામાં આવે, તો અપીલકર્તાઓને એ પ્રશ્ન પરના તારણને પડકારવાનો કોઈ અવસર મળશે નહીં કે શું રકમ પ્રતિવાદી દ્વારા અપીલકર્તાઓ પાસે ડિપોઝિટ તરીકે રાખવામાં આવી હતી અથવા લોનની પ્રકૃતિની હતી અથવા અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન પર . બીજી તરફ, જો દાવાનું હુકમનામું પસાર કરવામાં આવે છે, તો અપીલકર્તાઓને હાઈકોર્ટમાં અપીલ દાખલ કરીને ટ્રાયલ કોર્ટના હુકમનામાને પડકારવાનો વૈધાનિક અધિકાર છે . પરંતુ કારણ કે હાઈકોર્ટે અગાઉથી જ અધિકારક્ષેત્રના પ્રારંભિક પ્રશ્નનો નિર્ણય લીધો છે, અપીલકર્તાઓને હાઈકોર્ટ સમક્ષની અપીલમાં તે પ્રશ્ન ફરીથી ખોલવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં . જ્યાં સુધી ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નને અંતિમ રીતે નિર્ધારિત ગણવો જોઈએ . જોકે, જો અપીલકર્તાઓ હાઈકોર્ટમાં નિષ્ફળ જાય, તો આ કોર્ટમાં અપીલ દાખલ કરીને, હાઈકોર્ટના ૦૫/૦૩/૧૯૭૩ ના ચુકાદા દ્વારા નક્કી કરાયેલા મુદ્દાઓ સહિત તેમની વિરુદ્ધ નક્કી કરાયેલા તમામ મુદ્દાઓ પર હાઈકોર્ટના હુકમનામાને પડકારવું તેમના માટે ખુલ્લું રહેશે . બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યાં સુધી આ કોર્ટનો સંબંધ છે, આ અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હોવા છતાં અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નને ખુલ્લો ગણવો

જોઈએ . "

૩૮. આમ, કાનૂની સ્થિતિ નીચે મુજબ સારાંશ આપી શકાય છે :

માત્ર કાયદાનો મુદ્દો જ પ્રારંભિક તરીકે નક્કી કરી શકાય છે જો તે એવો હોય કે તેના નિર્ણય માટે હકીકતોની તપાસની જરૂર ન હોય અને તે કાં તો કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત હોય અથવા કોઈપણ પ્રવર્તમાન કાયદા હેઠળ દાવાને બાધિત થતો હોય, અને તે, કોર્ટના મતે મુદ્દાના નિર્ણયથી સંપૂર્ણ દાવા અથવા તેના ભાગનો નિર્ણય આવશે . આ સંબંધમાં વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ હંમેશા મજબૂત ન્યાયિક સિદ્ધાંતોના આધારે થવો જોઈએ . જોકે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જો ઉપર જણાવ્યા મુજબ કાયદાનો મુદ્દો પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરી શકાય તો પણ, કોર્ટ તેને પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરવા માટે હંમેશા બંધાયેલી નથી અને, તેના વિવેકાધિકારમાં, કાયદા અથવા હકીકતના અન્ય મુદ્દાઓ સાથે પણ તેનો નિર્ણય મુલતવી રાખી શકે છે . સુધારેલી જોગવાઈ પાછળનો આખો હેતુ માત્ર પ્રારંભિક મુદ્દા પર ટુકડે ટુકડે નિર્ણય અને મધ્યવર્તી તબક્કે બિનજરૂરી મલ્ટી-ટીઅર અપીલોને પ્રતિબંધિત કરવાનો છે અને આમ મુકદ્દમાના વિલંબને ટાળવાનો છે . નવી જોગવાઈ ન્યાયી રીતે દાવાની કાર્યવાહીને લંબાવવાને બદલે તેને સંક્ષિપ્ત કરવાનો હેતુ ધરાવે છે .

૩૯. જોકે, મારા માટે વિચારવાનો મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ અને નીચલી અપીલ અદાલત દ્વારા સમર્થિત ચુકાદો અને હુકમનામું ગેરકાયદેસર અથવા રદબાતલ છે તે ઠરાવવા માટે અનિયમિતતા પૂરતી

છે . તેમાં કોઈ શંકા નથી કે પ્રક્રિયાગત અનિયમિતતા છે, પરંતુ તે જ સમયે, તે કાયદાનો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન ઉભો કરતી નથી . હું આવું એટલા માટે કહી રહ્યો છું કારણ કે વાદી સામે સમય મર્યાદાના મુદ્દાનો જવાબ આપવામાં, નીચેની અદાલતો દ્વારા કોઈ ભૂલ, કાયદાની ભૂલની તો વાત જ છોડો, કરવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય નહીં, અને એમ કહેવા માટે, હું થોડી વાર પછી આ અંગે મારા કારણો આપીશ . જોકે, કોડના ઓર્ડર ૪૧ ના નિયમ ૧ અને ૨ સંબંધિત વાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલની દલીલ જ્યાં સુધી છે, તે નિષ્ફળ જવી જોઈએ.

લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૪ :

૪૦. ઉપરોક્ત મને લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ સંબંધિત દલીલ પર વિચાર કરવા તરફ દોરી જાય છે . મને બહુ સ્પષ્ટ કરવા દો કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ સંબંધિત દલીલ આ સેકન્ડ અપીલમાં આ કોર્ટ સમક્ષ પ્રથમ વખત કરવામાં આવી રહી છે . જો વાદી પોતાનો દાવો સમય મર્યાદાની અંદર લાવવા માટે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ નો લાભ મેળવવા માંગતો હોય, તો તેણે તેના માટે પાયો નાખવો પડશે . વાદીએ લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ નો આશ્રય લેવાના હેતુ માટે જરૂરી પુરાવા સાથે દલીલ કરવાની અપેક્ષા છે . હાથ પરના કેસમાં, માત્ર એટલું જ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે વાદી મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ પોતાનો ઉપાય શોધી રહ્યો હતો . જોકે, એવું જણાય છે કે વાદી દ્વારા મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ ચલાવવામાં આવતી કાર્યવાહી હકના

રેકૉર્ડ અને હકના રેકૉર્ડમાં નામોના મ્યુટેશન સંબંધિત હતી .

૪૧. વાદી માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી કાપડિયા દલીલ કરશે કે મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષની કાર્યવાહી સિવિલ કાર્યવાહી છે અને લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ના હેતુ માટે આવી કાર્યવાહી આવરી લેવામાં આવશે . શ્રી કાપડિયાએ, તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, ત્રણ નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે.

૪૨. તેમના દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલો પ્રથમ નિર્ણય રમેશ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગેંદાલાલ મોતીલાલ પટણી અને અન્ય, એઆઈઆર ૧૯૬૬ એસસી ૧૪૪પ માં નોંધાયેલા કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટનો છે, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ફક્ત ૯ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

"૯. અનુચ્છેદ ૧૩૩ એ તમામ સિવિલ કાર્યવાહીઓને આવરી લેવી જોઈએ કારણ કે કોઈ અપવાદ દર્શાવવામાં આવ્યો નથી . પ્રશ્ન એ છે કે શું હાઈકોર્ટમાંની કાર્યવાહીને સિવિલ કાર્યવાહી તરીકે વર્ણવી શકાય છે . વર્તમાન કેસમાં હાઈકોર્ટને તે કેસ ફરીથી ખોલવા સામે સર્ટીઓરારી અને મનાઈ હુકમની રિટ જારી કરીને હસ્તક્ષેપ કરવા આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું જેમાં કલેમ ઓફિસરે જવાબ આપનાર પ્રતિવાદીને બાકી રહેલું દેવું ચૂકવ્યું હતું . આવા કિસ્સાઓમાં મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સિવિલ કોર્ટની જેમ કાર્ય કરે છે, ન્યાયિક રીતે કાર્ય કરવાની ફરજ ધરાવે છે, અને પક્ષકારોના

અધિકારો પર ચુકાદો આપે છે . વર્તમાન કેસમાં કલેમ ઓફિસરે એવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો દાવો કર્યો હતો જેના હેઠળ તે દેવું ચૂકવવાનો આદેશ આપી શકે જેનો અર્થ એ છે કે આદેશે પક્ષકારોના નાગરિક અધિકારોને અસર કરી હતી . કલેમ ઓફિસરના આદેશને ઉલટાવતો કમિશનરનો આદેશ પણ પક્ષકારોના સમાન નાગરિક અધિકારોને અસર કરતો હતો . આમ મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષની કાર્યવાહી બે વિરોધી પક્ષકારોના નાગરિક અધિકારો સાથે સંબંધિત હતી . તેઓ સિવિલ કાર્યવાહીઓ હતી . હાઈકોર્ટમાંની કાર્યવાહી પણ સમાન પ્રકૃતિની માનવી જોઈએ . સિવિલ કાર્યવાહી શબ્દનો આ કોર્ટમાં અર્થ કરવામાં આવ્યો છે કે તેમાં ઓછામાં ઓછી એવી તમામ કાર્યવાહીઓનો સમાવેશ થાય છે જે નાગરિક અધિકારોને અસર કરે છે, જે ફોજદારી નથી . સિવિલ લો જ્યુરિસ્ટ્સ દ્વારા સિવિલ અને ફોજદારી કાર્યવાહી વચ્ચે કરવામાં આવેલ ક્લિભાજન દેખીતી રીતે અનુચ્છેદ ૧૩૩ અને ૧૩૪ માં અનુસરવામાં આવે છે અને કોઈપણ કાર્યવાહી જે નાગરિક એટલે કે ખાનગી અધિકારોને અસર કરે છે, જે પ્રકૃતિમાં ફોજદારી નથી, તે સિવિલ છે . આ મત તાજેતરમાં આ કોર્ટ દ્વારા નારાયણ રો વિરુદ્ધ ઈશ્વરલાલ ભગવાનદાસ, એઆઈઆર ૧૯૬૫ એસસી ૧૮૧૮ માં વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો

હતો બહુમતી વતી બોલતા શાહ જે., સૌપ્રથમ આ કોર્ટમાં અપીલો પર અસર કરતી બંધારણની તમામ જોગવાઈઓનો સારાંશ આપે છે અને વિશ્લેષણ પછી, ઠરાવે છે કે "સિવિલ કાર્યવાહી" શબ્દોનો સૌથી વ્યાપક અર્થમાં ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, કે ફોજદારી કાર્યવાહીના વિરોધાભાસમાં તેઓ એવી તમામ કાર્યવાહીઓને આવરી લે છે જે સીધી રીતે નાગરિક અધિકારોને અસર કરે છે . વિચારણા માટે કાર્યવાહી લાવવા માટે રિટ માટે અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની કાર્યવાહી સિવિલ કાર્યવાહી હોવી જોઈએ, જો મૂળ કાર્યવાહી નાગરિક અધિકારોને લગતી હોય . અહીં પક્ષકારોના નાગરિક અધિકારો સીધા સંકળાયેલા હતા અને હાઈકોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહી આમ સિવિલ કાર્યવાહી હતી . આમ અનુચ્છેદ ૧૩૩ (૧) લાગુ કરવા માટેની પ્રથમ આવશ્યકતા સંતોષાય છે ."

૪૩. શ્રી કાપડિયા દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલો બીજો નિર્ણય અંબાલાલ રણછોડદાસ અને અન્ય વિરુદ્ધ શામજીભાઈ લધાભાઈ પટેલ અને અન્ય, ૧૯૬૯(૧૦) જીએલઆર ૧૯૭ માં નોંધાયેલા કેસમાં આ કોર્ટનો છે, જેમાં આ કોર્ટના લર્નડ સિંગલ જજે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

"તેમાં કોઈ શંકા નથી કે ટેનન્સી એક્ટની કલમ ૮૪ હેઠળ, કલેક્ટરે ૧૯/૦૫/૧૯૫૯ ના રોજ પસાર કરાયેલા અંતિમ આદેશ દ્વારા આવી અરજી સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો, અને તેમને કલમ

૭૦(બી) હેઠળ મામલતદારનો નિર્ણય મેળવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો . અંબાલાલે આ અંતિમ આદેશની રાહ જોયા વિના કલમ ૭૦(બી) હેઠળ આ પ્રશ્ન પર નિર્ણય મેળવવા માટે ૧૧/૦૪/૧૯૫૯ ના રોજ મામલતદારનો સંપર્ક કર્યો હતો . તેથી અંબાલાલ કલમ ૮૪ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ સદ્ભાવનાપૂર્વક અને યોગ્ય ખંતથી એ આધારે પોતાનો દાવો ચલાવી રહ્યા હતા કે વિરોધી નંબર ૧ ભાડૂઆત ન હતો, અને જે અધિકારક્ષેત્રના અભાવે કલેક્ટર દ્વારા સ્વીકારી શકાયો ન હતો . તેથી, લિમિટેશન એક્ટ ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૪(૨) સ્પષ્ટપણે લાગુ પડે છે અને ૨૨/૦૯/૧૯૫૮ ના રોજ મામલતદાર કોર્ટના આદેશની તારીખથી અંબાલાલ સામે સમય મર્યાદાની ગણતરી સ્પષ્ટપણે સ્થગિત થઈ જશે . રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલે ઠરાવ્યું છે કે અંબાલાલ ભારતીય લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૨૯ સાથે વાંચીને લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪(૨) હેઠળ આ સમયગાળાને બાકાત મેળવવા માટે હકદાર ન હતા, એ આધારે કે કલેક્ટરે અંતિમ આદેશ માત્ર ૧૯-૫-૫૯ ના રોજ પસાર કર્યો છે, તે પહેલાં તેઓ વર્તમાન અરજી દાખલ કરી ચૂક્યા હતા . તે માત્ર સમય ઘટાડશે . કલમ ૧૪(૨) હેઠળ સમયના આવા બાકાત માટે જે ભૌતિક છે તે એ હકીકત છે કે વાદી બીજી કોર્ટ સમક્ષ સદ્ભાવનાપૂર્વક યોગ્ય ખંતથી

પોતાનો દાવો ચલાવી રહ્યો હતો, જે તેને સ્વીકારવા માટે સક્ષમ ન હતી . આ બાબતે રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલનો મત, તેથી, દેખીતી રીતે ભૂલભરેલો છે અને ભારતીય લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪(૨) સાથે સ્પષ્ટપણે અસંગત છે અને તેને બાજુ પર રાખવો જોઈએ . જો ૦૪/૦૮/૧૯૫૮ થી વર્તમાન અરજી ૧૧/૦૪/૧૯૫૯ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી ત્યાં સુધી કલમ ૮૪ હેઠળની અરજી માટે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવે, તો ૨૨/૦૮/૧૯૫૮ ના રોજ મામલતદાર કોર્ટના આદેશની તારીખથી કાર્યવાહીનું કારણ ઉદ્ભવ્યું હોવાનું માનવામાં આવે તો પણ સમય મર્યાદાનો કોઈ બાધ નથી . એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે મામલતદારે માત્ર પેન્સિલ એન્ટ્રી પર જ કાર્યવાહી કરી હતી, અને જલદી તેને ૧૧/૧૦/૧૯૫૮ ના રોજ અંબાલાલને જારી કરાયેલ નોટિસ દ્વારા પુષ્ટિ આપવાની માંગ કરવામાં આવી હતી, અંબાલાલને લાગ્યું કે હકના રેકૉર્ડમાં અંતિમ એન્ટ્રી કરવામાં આવતાં ધમકી સાચી પડવા જઈ રહી છે . તેણે તરત જ ૧૧/૦૪/૧૯૫૯ ના રોજ સમય મર્યાદાની છેલ્લી તારીખે છ મહિનાની અંદર વર્તમાન અરજી દાખલ કરી . મામલતદારે એવું ઠરાવવા માટે બંને આધારો પર આધાર રાખ્યો છે કે અંબાલાલની અરજી સમય મર્યાદાની અંદર હતી કારણ કે તેણે હકના રેકૉર્ડમાં પેન્સિલ એન્ટ્રીની પુષ્ટિ કરવા માટે નોટિસ

મળ્યાના છ મહિનાની અંદર સંપર્ક કર્યો હતો અને કારણ કે કલમ ૮૪ હેઠળની અરજીમાં લેવાયેલો સમય બાકાત રાખવો જોઈએ . રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ દેખીતી રીતે ભૂલભરેલો છે કારણ કે તેણે બે નીચલા સત્તાવાળાઓના આ આદેશને એ આધારે ઉલટાવી દીધો છે કે આવા ફરજિયાત ઘોષણા માટે કાર્યવાહીનું કારણ જલદી ઉદ્ભવે છે જ્યારે એક પક્ષ દ્વારા શીર્ષકનો માત્ર દાવો કરવામાં આવે છે અને બીજા પક્ષ દ્વારા ઈનકાર કરવામાં આવે છે . જો ધમકી સાચી પડવાની ન હોય અથવા બિનઅસરકારક અને નિરર્થક રહેવાની હોય અને જે હોત જો અંબાલાલ સાબિત કરવામાં સક્ષમ હોત કે તે કબજામાં છે, તો ફરજિયાત ઘોષણા અથવા નિર્ણય માટે કાર્યવાહીનું આવું કોઈ કારણ અંબાલાલને પ્રાપ્ત થયું હોવાનું મानी શકાય નહીં . તેથી, અંબાલાલના સંબંધમાં પણ, રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ દેખીતી રીતે ભૂલભરેલો છે અને તેને રદ કરવો જોઈએ તે સાચું છે કે શ્રી અમીન મામલતદાર કોર્ટમાં કાર્યવાહી માટે સમયને બાકાત રાખવા પણ માંગતા હતા જ્યાં અંબાલાલ મનાઈ હુકમ માટે વિરોધી નંબર ૧ ના દાવાનો વિરોધ કરી રહ્યા હતા . શ્રી અમીને આ સંબંધમાં લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં સમજૂતી // જોગવાઈ કરે છે કે તે કલમના હેતુ માટે અપીલનો વિરોધ કરનાર વાદી અથવા અરજદાર કાર્યવાહી

ચલાવી રહ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે . કલમ ૧૪(૧) વાદી દ્વારા સદ્ભાવનાપૂર્વક અને યોગ્ય ખંતથી ચલાવવામાં આવેલી કાર્યવાહીના સમયને બાકાત રાખવા માટે વાદી સાથે સંબંધિત છે જે પ્રતિવાદી સામે અધિકારક્ષેત્ર વિનાની કોર્ટમાં પ્રથમ કોર્ટમાં અથવા અપીલની કોર્ટમાં છે, જ્યારે કલમ ૧૪(૨) અરજદાર સાથે સંબંધિત છે જે આવા સંજોગોમાં કોઈપણ અરજી ચલાવે છે . સમજૂતી માત્ર એટલું જ દર્શાવશે કે વાદી અથવા અરજદારને વાદી અથવા અરજદાર ગણવામાં આવશે ભલે અપીલના તબક્કે તે અપીલનો વિરોધ કરનાર પ્રતિવાદી હોય . કલમ લાગુ કરવા માટેનો ભૌતિક માપદંડ એ છે કે વાદીએ તેનો દાવો ચલાવવો જોઈએ પછી ભલે તે પ્રથમ કોર્ટમાં હોય અથવા અપીલનો વિરોધ કરીને અપીલમાં હોય . આ જોગવાઈ ક્યારેય અરજીમાં મૂળ પ્રતિવાદી અથવા વિરોધીને લાગુ પડી શકે નહીં . શ્રી અમીને પ્રિવી કાઉન્સિલના રામદત્ત રામકિસનદાસ વિરુદ્ધ ઇ. ડી. સાસૂન એન્ડ કંપની આઈ.એલ.આર. ૫૬ કલ. ૧૦૪૨ ના નિર્ણય પર આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કર્યો . તે કિસ્સામાં જ્યુડિશિયલ કમિટીના લોર્ડશીપ્સ એ સમાન કારણ પર અગાઉનો એવોર્ડ મેળવવામાં જ નહીં પરંતુ લવાદના અધિકારક્ષેત્રના અભાવ માટે અગાઉના એવોર્ડને બાજુ પર રાખવા માટે બીજા પક્ષ દ્વારા દાખલ કરવામાં

આવેલા દાવાનો વિરોધ કરવામાં વાદી દ્વારા સદ્ભાવનાપૂર્વક અને યોગ્ય ખંતથી વિતાવેલો સમય બાકાત રાખ્યો હતો . આ નિર્ણય શ્રી અમીનને મદદ કરી શક્યો નહીં કારણ કે મૂળ આબિટ્રિશનમાં પણ તે જ વાદી હતો જે અગાઉનો એવોર્ડ મેળવીને પોતાનો દાવો ચલાવી રહ્યો હતો અને તે લવાદના અધિકારક્ષેત્રના અભાવ માટે તેની તરફેણમાં તે અગાઉના એવોર્ડને બાજુ પર રાખવા માટે દાખલ કરવામાં આવેલા દાવાનો માત્ર વિરોધ કરી રહ્યો હતો . આ સંજોગોમાં પૃષ્ઠ ૧૦૫૯ પર લોર્ડશીપ્સ એ અવલોકન કર્યું કે પ્રતિવાદીઓ અપીલકર્તાઓ સામે તેમના દાવાને યોગ્ય ખંતથી ચલાવી રહ્યા હતા અને બીજું આબિટ્રિશન સમાન કારણ પર આધારિત હતું અને અગાઉના લવાદ સમક્ષ સદ્ભાવનાપૂર્વક ચલાવી રહ્યા હતા, જે અધિકારક્ષેત્રની ખામીથી આ બાબતમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા સક્ષમ ન હોવાનું જણાયું હતું . જો પ્રશ્નનો સમયગાળો કે જે દરમિયાન પ્રતિવાદીનો દાવો પકડવામાં આવ્યો હતો કારણ કે પ્રથમ એવોર્ડ બાજુ પર રાખવા અને તે પ્રશ્નો પર અંતિમ ચુકાદો મેળવવાના હેતુથી શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહી સમય મર્યાદાના સમયગાળામાંથી બાકાત રાખવામાં આવી હતી, તો કોઈ શંકા નથી કે પ્રતિવાદીઓ નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર હતા . તેથી કેસ તેની પોતાની હકીકતો પર

હતો અને તે કોઈ અલગ સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કરતો નથી . શ્રી અમીને
 નૃત્યમણિ દાસી વિરુદ્ધ લખન ચંદ્ર સેન, આઈ.એલ.આર. ૪૩
 કલ. ૬૬૦ માં પ્રિવી કાઉન્સિલના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખ્યો
 હતો . તે કિસ્સામાં પણ લોર્ડશીપ્સ એ કલમ ૧૪ હેઠળનો
 સમયગાળો બાકાત રાખ્યો હતો, કારણ કે હકીકતમાં એવું જણાયું
 હતું કે અગાઉના દાવામાં, જ્યાં વર્તમાન વાદીઓને પ્રતિવાદી તરીકે
 જોડવામાં આવ્યા હતા, તેઓ વાસ્તવમાં વાદીઓને ટેકો આપતા
 હતા અને તેમના શેરની જાહેરાત માટે પૂછતા હતા અને, તેથી,
 તેઓ તેમના શેર મેળવવા માટે વાદી સાથે જોડાયા હતા અને તેમના
 પોતાના અધિકારોના નિર્ણય માટે તે કાર્યવાહીમાં ઘોષણા માંગી
 હતી . શ્રી અમીને સોમભિખારસ્વામી વિરુદ્ધ શિવપ્પા ૨૬
 બોમ.એલ.આર. ૮૬૩ ના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખવાનો
 પ્રયાસ કર્યો, જ્યાં સર લલ્લુભાઈ શાહ, એજી. ચીફ જસ્ટિસે શ્રી
 જસ્ટિસ કમ્પ સાથે બેસીને પૃષ્ઠ ૮૬૬ પર અવલોકન કર્યું કે અમુક
 કલ્પના કરી શકાય તેવા સંજોગોમાં અરજદાર યોગ્ય ખંતથી
 કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હોવાનું કહી શકાય, જેમાં તે કલમ ૧૪(૨)
 ના અર્થમાં તેના વિરોધી દ્વારા શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહીનો વિરોધ કરી
 રહ્યો છે . આવો કલ્પના કરી શકાય તેવો કિસ્સો એવો હશે જ્યાં
 પ્રતિવાદી અથવા વિરોધી વાદીને ટેકો આપતો હોય અને સમાન

કાર્યવાહીમાં તેના અધિકારોના નિર્ણયની માંગ કરતો હોય, જેમ કે
 ન્યાયિક સમિતિના ઉપરોક્ત નિર્ણય, આઈ.એલ.આર. ૪૩ કલ.
 ૬૬૦ માં થયું હતું . હકીકતમાં ડિવિઝન બેંચનું પ્રમાણ સ્પષ્ટપણે
 શ્રી અમીનની વિરુદ્ધ છે કારણ કે તેણે શરતોમાં ઠરાવ્યું છે કે બીજી
 કાર્યવાહીમાં લેવાયેલા સમયને બાકાત રાખવા માટે કલમ ૧૪ નો
 ઉપયોગ કરી શકાતો નથી કારણ કે વાદી સિવિલ કાર્યવાહીમાં
 કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો ન હતો પરંતુ તેની સામે લાવવામાં આવેલા
 દાવાનો માત્ર બચાવ કરી રહ્યો હતો . તે બાબતના દષ્ટિકોણથી,
 શ્રી અમીનની દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં જ્યાં સુધી તે
 મામલતદાર કોર્ટમાં સમયગાળો ઇરછે છે, જ્યાં અરજદાર અંબાલાલ
 વિરોધી નંબર ૧ ના દાવાનો વિરોધ કરી રહ્યો હતો, તેને બાકાત
 રાખવામાં આવે અને તે હદ સુધી, રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલ તેના આદેશમાં
 સાચી હતી . જોકે, મેં ઠરાવ્યું છે કે અંબાલાલ ટેનન્સી એક્ટની
 કલમ ૮૪ હેઠળની કાર્યવાહી માટે સમયગાળો બાકાત મેળવવા
 માટે હકદાર હતો, રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ રદ થવો જોઈએ
 કારણ કે અંબાલાલ અને તેના ભાઈ ચંદુલાલની અરજી દેખીતી રીતે
 સમયની અંદર હતી . કાયદાની સ્પષ્ટ ગેરસમજ પર, રેવન્યુ
 ટ્રિબ્યુનલે ઠરાવ્યું છે કે આ અરજીઓ સમય મર્યાદા બહાર હતી .
 સમય મર્યાદાના આ પ્રશ્ન પર દેખીતી રીતે ભૂલભરેલો આદેશ બાજુ

પર રાખવો જોઈએ અને આ પિટિશન મંજૂર થવી જોઈએ . તેથી શ્રી અમીન દ્વારા તેમના પ્રથમ આધારમાં વ્યાપક પ્રશ્ન સાથે જવું જરૂરી નથી ."

૪૪. શ્રી કાપડિયા દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલો ત્રીજો નિર્ણય પણ આ કોર્ટનો ધ્રાંગધ્રા તાલુકા સહકારી ખરીદ વેચાણ સંઘ લિમિટેડ વિરુદ્ધ રામપ્રતાપ હાકીમચંદ અને કંપની, બોમ્બે અને અન્ય, એઆઈઆર ૧૯૮૫ ગુજરાત ૭૮ માં નોંધાયેલ છે .

૪૫. બીજી તરફ, પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી કાદરીએ રજૂઆત કરી હતી કે વર્તમાન કેસ એવો છે કે જ્યાં લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈ લાગુ પડશે નહીં કારણ કે વાદી એ દલીલ કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યો છે કે તે સમાન મુદ્દાના સંબંધમાં યોગ્ય ખંતથી અગાઉનો મુકદ્દમો ચલાવી રહ્યો હતો અને સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં ચલાવી રહ્યો હતો જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ હતી .

૪૬. લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે :

"૧૪. અધિકારક્ષેત્ર વિનાની કોર્ટમાં સદ્ભાવનાપૂર્વક કાર્યવાહીના સમયની બાકાત. - (૧) કોઈપણ દાવા માટે સમય મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરીમાં, તે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં

આવશે કે જે દરમિયાન વાદી પ્રતિવાદી સામે યોગ્ય ખંતથી અન્ય સિવિલ કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો, પછી ભલે તે પ્રથમ દૃષ્ટિની કોર્ટમાં હોય અથવા અપીલ અથવા રિવિઝનમાં હોય, જ્યાં કાર્યવાહી સમાન મુદ્દા સાથે સંબંધિત હોય અને સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં ચલાવવામાં આવે જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ હોય .

(૨) કોઈપણ અરજી માટે સમય મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરીમાં, તે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવશે કે જે દરમિયાન અરજદાર સમાન પક્ષકાર સામે સમાન રાહત માટે યોગ્ય ખંતથી અન્ય સિવિલ કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો, પછી ભલે તે પ્રથમ દૃષ્ટિની કોર્ટમાં હોય અથવા અપીલ અથવા રિવિઝનમાં હોય, જ્યાં આવી કાર્યવાહી સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં ચલાવવામાં આવે જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ હોય .

(૩) સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ના ઓર્ડર ૨૩ ના નિયમ ૨ માં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, પેટા-કલમ (૧) ની જોગવાઈઓ તે ઓર્ડરના નિયમ ૧ હેઠળ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલી પરવાનગી પર દાખલ કરવામાં આવેલા નવા દાવાના સંબંધમાં લાગુ પડશે, જ્યાં આવી પરવાનગી એ આધારે આપવામાં

આવે છે કે કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રમાં ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણસર પ્રથમ દાવો નિષ્ફળ જવો જોઈએ .

સમજૂતી :-આ કલમના હેતુઓ માટે, -

(એ) અગાઉની સિવિલ કાર્યવાહી પેઝિંગ હતી તે સમયને બાકાત રાખવામાં, જે દિવસે તે કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી તે દિવસ અને જે દિવસે તે સમાપ્ત થઈ તે દિવસ બંનેની ગણતરી કરવામાં આવશે;

(બી) અપીલનો વિરોધ કરનાર વાદી અથવા અરજદાર કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે;

(સી) પક્ષકારો અથવા કાર્યવાહીના કારણોનું ખોટું જોડાણ એ અધિકારક્ષેત્રની ખામી સાથે સમાન પ્રકૃતિનું કારણ માનવામાં આવશે ."

૪૭. હું પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી કાદરી સાથે સંમત છું કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ની વાજબી સમજણ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરશે કે કલમ ૧૪ ની જરૂરિયાત માત્ર દલીલ કરવાની નથી પરંતુ તે પ્લીડ કરવાની છે, અને જ્યાં સુધી જરૂરિયાત પ્લીડ કરવામાં ન આવે અને સંપૂર્ણ પ્લીડિંગ્સ ન હોય ત્યાં સુધી, પક્ષકારને હકીકતલક્ષી પાયા વિના કાયદાની જોગવાઈ પર પુરાવા આપવા અથવા આધાર રાખવા દેવામાં આવશે નહીં . શ્રી કાદરી તેમની રજૂઆતમાં સાચા છે કે જે કેસમાં પક્ષકાર લિમિટેશન એક્ટની કલમ

૧૪ હેઠળ લાભ મેળવવા માંગે છે, તેણે એવી દલીલ કરવી પડે છે કે વાદી યોગ્ય ખંતથી પ્રથમ દ્રષ્ટિની કોર્ટ અથવા અપીલ અથવા રિવિઝનમાં કોઈ અન્ય સિવિલ કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો અને તે સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ હતી .

૪૮. અત્યારે હું એ બાબત પર આગળ વધું છું કે મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષની કાર્યવાહીને સિવિલ કાર્યવાહી કહી શકાય . જોકે, વાદી માટે સ્થિતિ બચી શકતી નથી . કલમ ૧૪ અધિકારક્ષેત્રની ખામી વિશે વાત કરે છે . આ 'અધિકારક્ષેત્રની ખામી' શું છે? લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ માં નિર્ધારિત કર્યા મુજબ અધિકારક્ષેત્રની ખામીના આ સિદ્ધાંતને સુપ્રીમ કોર્ટે ઝફર ખાન અને અન્ય વિરુદ્ધ બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ, યુ.પી. અને અન્ય, એઆઈઆર ૧૯૮૫ એસસી ૩૯ માં નોંધાયેલા કેસમાં ખૂબ જ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યો છે . હું સુપ્રીમ કોર્ટના સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકી શકું છું :

"૧૦. અપીલકર્તાઓનો દાવો જે બે મુદ્દાઓ પર ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો તે મુદ્દાઓ પર પાછા ફરતા . શ્રી લોઢાએ ધ્યાન દોર્યું કે હાઈકોર્ટ અને તમામ વૈધાનિક સત્તાવાળાઓએ આ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં અપીલકર્તાઓને લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈનો લાભ નકારવામાં ભૂલ કરી હતી અને દાવાને સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત માનીને ફગાવી દીધો હતો . સિવિલ

પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૪૪ હેઠળ તેમની અરજી પર ઉદ્ભવતી કાર્યવાહીમાં અપીલકર્તાઓ હાઈકોર્ટ સુધી હારી ગયા પછી, અપીલકર્તાઓએ ૧૯૫૦ એક્ટની કલમો ૨૦૯ અને ૨૨૯(બી) હેઠળ દાવો દાખલ કર્યો . એડિશનલ કમિશનરના આદેશ હેઠળ પ્રતિવાદીઓએ ૨૧/૦૬/૧૯૫૬ ના રોજ પ્લોટનો કબજો મેળવ્યો . વર્તમાન દાવો ઓગસ્ટ, ૧૯૬૬ માં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો . ૧૯૫૦ એક્ટની કલમ ૨૦૯ હેઠળનો દાવો સમય મર્યાદાના નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર દાખલ કરવો પડશે અને તે વિવાદમાં નથી કે ઓગસ્ટ, ૧૯૬૬ માં અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો સમય મર્યાદાના સમયગાળા પછી દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો . અપીલકર્તાઓએ રજૂઆત કરી હતી કે તેઓ લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈના લાભ માટે હકદાર છે . લર્નડ જજ અને હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે એકસાથે ઠરાવ્યું છે કે અપીલકર્તાઓ તેમના દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલ લાભ મેળવવા માટે હકદાર ન હતા .

લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪(૧) નીચે મુજબ વંચાય છે :

"૧૪(૧) કોઈપણ દાવા માટે સમય મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરીમાં તે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવશે કે જે દરમિયાન વાદી પ્રતિવાદી સામે યોગ્ય ખંતથી અન્ય સિવિલ

કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો, પછી ભલે તે પ્રથમ દષ્ટિની કોર્ટમાં હોય અથવા અપીલ અથવા રિવિઝનમાં હોય, જ્યાં કાર્યવાહી સમાન મુદ્દા સાથે સંબંધિત હોય અને સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં ચલાવવામાં આવે જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ હોય ."

૧૧. કલમ ૧૪(૧) ની પ્રયોજ્યતા આકર્ષિત કરવા માટે, તેનો લાભ મેળવવા માંગતા પક્ષકારોએ કોર્ટને સંતુષ્ટ કરવું જ જોઈએ કે :

(૧) પક્ષકાર વાદી તરીકે યોગ્ય ખંતથી અન્ય સિવિલ કાર્યવાહી ચલાવી રહ્યો હતો; (ડબલ આઈ) અગાઉની કાર્યવાહી અને પછીની કાર્યવાહી સમાન મુદ્દા સાથે સંબંધિત છે અને (ટ્રિપલ આઈ) અગાઉની કાર્યવાહી સદ્ભાવનાથી એવી કોર્ટમાં ચલાવવામાં આવી રહી હતી જે, અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર, તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ છે . એવું માની શકાય છે કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૪૪ હેઠળ અગાઉની કાર્યવાહી કલમ ૧૪ ના હેતુ માટે સિવિલ કાર્યવાહી હતી . અપીલકર્તાઓની તરફેણમાં એવું પણ માની શકાય છે કે તેઓ યોગ્ય ખંત અને સદ્ભાવનાથી તે ચલાવી રહ્યા હતા, કારણ કે તેઓ તેના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને હાઈકોર્ટ સુધી અવિરતપણે કાર્યવાહી આગળ ધપાવતા રહ્યા . ઉપરોક્ત

ત્રણ સંચિત શરતોમાંથી પ્રથમ શરત સંતોષાઈ હોવાનું કહી શકાય .

૧૨. અપીલકર્તાઓએ કોર્ટને વધુ સંતુષ્ટ કરવું પડશે કે અગાઉની કાર્યવાહી એટલે કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૪૪ હેઠળની કાર્યવાહી વર્તમાન દાવાની જેમ જ મુદ્દા સાથે સંબંધિત છે . ત્યાં અપીલકર્તાઓ નક્કર જમીન પર નથી . સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૪૪ હેઠળની કાર્યવાહીમાં, પુનઃસ્થાપન માટે અરજી કરનાર પક્ષકારે પ્રથમ દૃષ્ટિની કોર્ટને સંતુષ્ટ કરવી પડે છે કે હુકમનામું જેના હેઠળ તેને મિલકતથી અલગ થવું પડ્યું હતું તે અપીલ અથવા રિવિઝન અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં બદલાયેલ અથવા ઉલટાવી દેવામાં આવેલ અથવા સુધારેલ છે અથવા તે હેતુ માટે દાખલ કરાયેલા કોઈપણ દાવામાં બાજુ પર રાખવામાં આવેલ અથવા સુધારેલ છે અને તેથી, પુનઃસ્થાપનનો આદેશ આપવો જોઈએ .

કલમ ૧૪૪ એ સમાનતાના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે કે કોર્ટના હુકમનામાનો લાભ લેનાર વ્યક્તિને તેને જાળવી રાખવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં, જો હુકમનામું ઉલટાવી દેવામાં આવે અથવા સુધારવામાં આવે . તેથી જ કલમ ૧૪૪ (૧) ની સીમાંત નોંધ પુનઃસ્થાપન માટેની અરજી વાંચે છે અને 'પુનઃસ્થાપન' શબ્દનો તેના વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્ર અર્થમાં હુકમનામું બદલવા, બદલવા અથવા ઉલટાવવા પર પક્ષકારને પુનઃસ્થાપિત કરવાનો છે જે હુકમનામાના

અમલથી અથવા હુકમનામાના સીધા પરિણામ રૂપે તેણે ગુમાવ્યું છે . આવી કાર્યવાહીમાં, પુનઃસ્થાપનની માંગ કરતા પક્ષકારને હુકમનામું અને હુકમનામું ઉલટાવવા અથવા તેમાં ફેરફાર હેઠળ તેની વંચિતતા દર્શાવવા સિવાય મિલકત પરના તેના શીર્ષક અથવા અધિકાર વિશે કોર્ટને સંતુષ્ટ કરવાની જરૂર નથી . પ્રતિવાદીઓએ જેની હેઠળ કબજો મેળવ્યો હતો તે એડિશનલ કમિશનરના આદેશની અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલમાં બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ દ્વારા ઉલટાવવા પર, અપીલકર્તાઓએ કલમ ૧૪૪ હેઠળની તેમની અરજીમાં માત્ર એવો દાવો કર્યો હતો કે બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ દ્વારા આદેશને ઉલટાવવાના ધ્યાનમાં પ્રતિવાદીઓ કબજો જાળવી રાખવા માટે હકદાર નથી અને પુનઃસ્થાપનનો આદેશ આપવો જોઈએ કારણ કે અપીલકર્તાઓએ એડિશનલ કમિશનરના આદેશ હેઠળ કબજો ગુમાવ્યો હતો જેને બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ દ્વારા ઉલટાવી દેવામાં આવ્યો હતો . કાર્યવાહીનું કારણ એડિશનલ કમિશનરના આદેશને ઉલટાવવાનું હતું . જ્યારે તેઓ પુનઃસ્થાપન મેળવવામાં નિષ્ફળ ગયા, ત્યારે અપીલકર્તાઓએ ૧૯૫૦ એક્ટની કલમ ૨૦૯ અને ૨૨૯(બી) હેઠળ એક નક્કર દાવો દાખલ કર્યો જેમાં તેઓએ દાવો કર્યો કે તેઓ વિવાદિત પ્લોટના ભૂમિધર બની ગયા છે અને પ્રતિવાદીઓ કબજો

જાળવી રાખવા માટે હકદાર નથી કારણ કે તેમનો કબજો ૧૯૫૦ એક્ટની જોગવાઈઓ અનુસાર નથી . તે બિનઅધિકૃત કબજો જાળવી રાખવાનો આક્ષેપ કરતા પ્રતિવાદીઓ સામે કબજા માટે ભૂમિધર તરીકેના શીર્ષક પરનો દાવો હતો . તેને એડિશનલ કમિશનરના આદેશ સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હતી . આ દાવામાં અપીલકર્તાઓ એ સાબિત કરવા બંધાયેલા હતા કે પ્રતિવાદીઓ અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓ હેઠળ કબજો જાળવી રાખવા માટે હકદાર નથી . આકસ્મિક રીતે, એડિશનલ કમિશનરનો આદેશ અને તેને ઉલટાવવો પુરાવા તરીકે દેખાશે પરંતુ એ સ્વીકારવું મુશ્કેલ છે કે અનુગામી કાર્યવાહી અગાઉની કાર્યવાહીમાં સામેલ સમાન મુદ્દા સાથે સંબંધિત છે . સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૪૪ હેઠળની અરજીમાં પુનઃસ્થાપનની રાહત માટે માત્ર એ આક્ષેપ સાબિત કરવાનો છે કે જે હુકમનામું અથવા આદેશ હેઠળ પ્રતિવાદીઓએ અપીલકર્તાઓ પાસેથી કબજો મેળવ્યો હતો તે ઉલટાવી દેવામાં આવ્યો છે, સુધારવામાં આવ્યો છે અથવા બદલાયો છે . તેઓએ કબજામાં રહેવાનું શીર્ષક અથવા અધિકાર સાબિત કરવાની જરૂર નથી . દાવામાં, માત્ર ભૂમિધર તરીકે જમીનનું શીર્ષક સાબિત કરવું આવશ્યક નથી પરંતુ પ્રતિવાદીઓને કબજો જાળવી રાખવાનો કોઈ અધિકાર ન હતો તે પણ સાબિત

કરવું આવશ્યક છે . અને પ્રતિવાદીઓ એવો આક્ષેપ કરી શકે છે અને સાબિત કરી શકે છે કે જે ૧૯૫૦ એક્ટ હેઠળ અપીલકર્તાઓ ભૂમિધર બન્યા હતા, તે જ અધિનિયમ હેઠળ પ્રતિવાદીઓ અપીલકર્તાઓ સામે કબજો જાળવી રાખવા માટે હકદાર અધિવાસી બન્યા છે . કલમ ૧૪૪ હેઠળની કાર્યવાહીમાં તેમને આ બચાવ ખુલ્લો ન હતો . જોકે, એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે અપીલકર્તાઓ, બંને કાર્યવાહીમાં, એ આધારે વિવાદમાં સામેલ પ્લોટનો કબજો માંગી રહ્યા હતા કે તેઓ આખરે તેના કબજા માટે હકદાર છે અને અપીલકર્તાઓની તુલનામાં પ્રતિવાદીઓનો કબજો બિનઅધિકૃત હતો અને તેઓ અપીલકર્તાઓ સામે કબજો જાળવી રાખવા માટે હકદાર ન હતા . આ ખાતરીજનકથી દૂર છે . વ્યક્તિ શ્રેષ્ઠ રીતે કહી શકે છે કે ત્યાં એક ગ્રે એરિયા છે અને કલમ ૧૪ ની જોગવાઈનું ઉદારતાથી અર્થઘટન કરવું જરૂરી છે, તેથી, જો અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ આ એકમાત્ર પાસું હોત તો અમે લાભ નકાર્યો ન હોત .

૧૩. જોકે પ્રશ્ન એ છે કે શું કલમ ૧૪(૧) ને આકર્ષિત કરવા માટેની ત્રીજી શરત સંતોષાય છે . અપીલકર્તાઓએ કોર્ટને વધુ સંતુષ્ટ કરવું પડશે કે અગાઉની કાર્યવાહી અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણસર નિષ્ફળ ગઈ હતી . હવે કોઈ પણ તબક્કે

એવી દલીલ કરવામાં આવી ન હતી કે જે સત્તાધિકારીને પુનઃસ્થાપન માટે અરજી કરવામાં આવી હતી તેને અરજી સાંભળવાનું અધિકારક્ષેત્ર ન હતું, અથવા તો હાઈકોર્ટ સુધીની કાર્યવાહી દરમિયાન કોઈએ પણ, ક્યાંય પણ, પુનઃસ્થાપન આપવાના સત્તાધિકારીના અધિકારક્ષેત્ર પર પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો ન હતો . તેથી, સુરક્ષિત રીતે કહી શકાય કે અગાઉની કાર્યવાહી અધિકારક્ષેત્રની ખામીના કારણે નિષ્ફળ ગઈ ન હતી .

૧૪. રજૂઆતનો આગળનો ભાગ એ હતો કે અગાઉની કાર્યવાહીમાં પુનઃસ્થાપન નકારવામાં આવ્યું હતું કારણ કે ૧૯૫૩ એક્ટ હેઠળની કાર્યવાહીમાં વિવાદિત જમીન પ્રતિવાદીઓને ફાળવવામાં આવી હતી અને ફાળવણી અંતિમ બની ગઈ હતી, તે સુરક્ષિત રીતે કહી શકાય કે કાર્યવાહી સમાન પ્રકૃતિના કારણસર નિષ્ફળ ગઈ જેમ કે અધિકારક્ષેત્રની ખામી અને અપીલકર્તાઓ દાવામાં સમય મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરી કરતી વખતે તે કાર્યવાહીમાં વિતાવેલો સમય બાકાત રાખવા માટે હકદાર બનશે . તે સાચું છે કે જ્યાં સંપૂર્ણ અભિવ્યક્તિ વાંચે છે કે અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણસર તેનું મનોરંજન કરવામાં અસમર્થ છે, ત્યાં 'સમાન પ્રકૃતિના કારણ' અભિવ્યક્તિને 'અધિકારક્ષેત્રની ખામી' અભિવ્યક્તિ સાથે એજુસડેમ જનરીસ (ejusdem

generis) વાંચવી પડશે . આ રીતે અર્થઘટન કરાયેલ 'સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણ' અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન એવી રીતે થવું જોઈએ કે તે 'અધિકારક્ષેત્રની ખામી' શબ્દો સમાન કંઈક દર્શાવે . અધિકારક્ષેત્રની ખામી બાબતના મૂળમાં જાય છે કારણ કે કોર્ટ કાર્યવાહી ચલાવવા માટે અસમર્થ છે . કાર્યવાહી કોઈ અન્ય ખામી માટે પણ નિષ્ફળ જઈ શકે છે . આવી તમામ ખામીઓને અધિકારક્ષેત્રની ખામી સમાન કહી શકાય નહીં . તેથી કલમ ૧૪ ની સમજૂતી (સી) દ્વારા પ્રકાશિત કરાયેલ 'સમાન પ્રકૃતિનું અન્ય કારણ' અભિવ્યક્તિ જે પ્રદાન કરે છે કે "પક્ષકારો અથવા કાર્યવાહીના કારણોનું ખોટું જોડાણ એ અધિકારક્ષેત્રની ખામી સાથે સમાન પ્રકૃતિનું કારણ માનવામાં આવશે," તેના માત્ર પહેલાના અભિવ્યક્તિ, 'અધિકારક્ષેત્રની ખામી' પરથી તેનો રંગ અને સામગ્રી લેવી જોઈએ . પ્રથમ દ્રષ્ટિએ એવું જણાય છે કે કોઈ પ્રારંભિક વાંધો હોવો જોઈએ જે જો સફળ થાય, તો કોર્ટ ગુણદોષના આધારે કાર્યવાહી ચલાવવા માટે અસમર્થ બનશે, આવી ખામીને અધિકારક્ષેત્રની ખામીની 'સમાન પ્રકૃતિની' કહી શકાય . તેનાથી વિપરીત જો કલમ ૧૪ ની જોગવાઈનો લાભ મેળવવા માંગતા પક્ષકારને કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અથવા સમાન પ્રકૃતિની કોઈ અન્ય ખામી સાથે જોડાયેલી કોઈ પણ બાબતના સંબંધમાં નહીં પરંતુ

અગાઉની કાર્યવાહીમાં રાહત મેળવવામાં નિષ્ફળતા મળે, તો તે કલમ ૧૪ ના લાભ માટે હકદાર રહેશે નહીં . જ્યાં તેથી, પક્ષકાર અગાઉની કાર્યવાહીમાં ગુણદોષ પર નિષ્ફળ જાય અને અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણસર નહીં, તો તે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ના લાભ માટે હકદાર રહેશે નહીં . જુઓ ઇન્ડિયા ઇલેક્ટ્રિક વર્ક્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ જેમ્સ મંતોષ (૧૯૭૧) ૨ એસસીઆર ૩૯૭ : (એઆઈઆર ૧૯૭૧ એસસી ૨૩૧૩) .

૧૫. અપીલકર્તાઓ અગાઉની કાર્યવાહીમાં એ આધારે નિષ્ફળ ગયા ન હતા કે સત્તાધિકારીને અરજી સાંભળવાનું અધિકારક્ષેત્ર ન હતું અથવા એ આધારે પણ ન હતા કે સમાન પ્રકૃતિની અન્ય કોઈ ખામી હતી, પરંતુ ગુણદોષના આધારે કારણ કે સત્તાવાળાઓ અને હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે ૧૯૫૩ એક્ટ હેઠળ સત્તાવાળાઓના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તાઓ પુનઃસ્થાપન માટે હકદાર નથી . તે વિવાદના ગુણદોષ પરનો નિર્ણય હતો અને અપીલકર્તાઓની અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી . તેથી. હાઈકોર્ટે અપીલકર્તાઓને લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈનો લાભ આપવાનો યોગ્ય રીતે ઇનકાર કર્યો હતો ."

૪૯. આમ, હાથ પરના કેસમાં પણ, એવું કહી શકાય નહીં કે વાદી

મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં એ આધારે નિષ્ફળ ગયો હતો કે સત્તાવાળાઓ પાસે વાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજી અથવા અપીલ અથવા રિવિઝન સાંભળવાનું અધિકારક્ષેત્ર ન હતું અથવા એ આધારે કે સમાન પ્રકૃતિની અન્ય કોઈ ખામી હતી . હકીકતમાં, મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષની કાર્યવાહી મેં અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ હકના રેકૉર્ડમાં એન્ટ્રીઓના મ્યુટેશનના સંબંધમાં હતી . અન્યથા પણ, કાયદો સુસ્થાપિત છે કે મહેસૂલ સત્તાધિકારીઓ શીર્ષક અથવા ભેટ-ખત અથવા વેચાણ-ખત અથવા વસિયતનામું જેવા કોઈપણ સાધનની કાયદેસરતા અથવા માન્યતાના મુદ્દામાં જઈ શકતા નથી . તેથી, મારા મતે, લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ ના સંબંધમાં શ્રી કાપડિયાની દલીલ પરિસ્થિતિને બચાવશે નહીં .

૫૦. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, હું ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ ગંગાબેન પોલાભાઈ, ૨૦૦૭(૨) જીએલઆર ૯૨૧ માં નોંધાયેલા કેસમાં આ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકું છું અને તેના પર આધાર રાખી શકું છું, જેમાં આ કોર્ટના લર્નડ સિંગલ જજે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

"...આ કોર્ટના મતે, સદ્ભાવના, ખંત અને અધિકારક્ષેત્રની ખામી સંબંધિત પ્લીડિંગ્સની ગેરહાજરીમાં, રાજ્યને એમ કહેવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં કે તેઓ કલમ ૧૪ ના લાભ માટે હકદાર છે . 'સદ્ભાવના' સાદા અને સરળ શબ્દો નથી, પરંતુ હકીકતમાં, તેઓ તેમાં ઊંડો અર્થ ધરાવે છે . કોઈએ કોર્ટને બતાવવું પડશે કે

તેને કોઈ માન્યતા હતી, થોડી શ્રદ્ધા હતી અને ઉક્ત માન્યતા કાનૂની સ્થિતિ અથવા હકીકતલક્ષી પાયાની યોગ્ય પ્રશંસા પર આધારિત હતી, અને તેથી, શ્રદ્ધા સદ્ભાવના હતી અને સામાન્ય શ્રદ્ધા ન હતી . વર્તમાન કેસમાં, રાજ્ય સરકારે કમનસીબે કોઈ પણ પ્લીડિંગ્સ ઉભા કર્યા નથી કે સદ્ભાવના શું હતી અથવા જે કોર્ટને અધિકારક્ષેત્ર ન હતું તે કોર્ટ સમક્ષ ખંતથી અથવા યોગ્ય ખંતથી મામલો કેવી રીતે લડવામાં આવ્યો હતો . આ તબક્કે, એ પણ પ્રશંસા કરવી જોઈએ કે અપીલમાં સિંગલ બેંચ અથવા લેટર્સ પેટન્ટ કોર્ટમાં હાઈકોર્ટ અથવા તેના અપીલ અધિકારક્ષેત્રમાં સુપ્રીમ કોર્ટ વર્તમાન વાદીને રાહત આપવા માટે હકદાર હતા, તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટને રિટ એપ્લિકેશન અથવા લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ અથવા સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન સાંભળવાનું અધિકારક્ષેત્ર ન હતું . કલમ ૧૪ એવા કિસ્સામાં લાગુ પડશે જ્યાં કોર્ટ અધિકારક્ષેત્રની ખામી અથવા સમાન પ્રકૃતિના અન્ય કારણોસર દાવો, અન્ય સિવિલ કાર્યવાહી અથવા અપીલ અથવા રિવિઝન સાંભળવામાં અસમર્થ હોય . જો હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટ પાસે રાહત આપવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું, પરંતુ તેઓનો અભિપ્રાય હતો કે રાહત આપવી ન જોઈએ, તો વર્તમાન કેસને લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ હેઠળ આવતો 'અધિકારક્ષેત્રની

ખામી' નો કેસ કહી શકાય નહીં .

ગોપાલ સરદાર વિરુદ્ધ કરુણા સરદાર, એઆઈઆર ૨૦૦૪ એસસી ૩૦૬૮ માં નોંધાયેલા કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે સ્પષ્ટપણે અવલોકન કર્યું છે કે જો કોઈ ચોક્કસ કાયદો કોઈ ચોક્કસ સમય મર્યાદા પૂરી પાડે છે, તો આવી સમય મર્યાદાનું પાલન કરવું જોઈએ અને જો આવી સમય મર્યાદાનું પાલન કરવામાં ન આવે, તો દાવો દાખલ કરવાનો અધિકાર જન્મ થઈ જશે . ઉક્ત દાવામાં, વાદી વેસ્ટ બંગાળ લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ ની જોગવાઈઓ હેઠળ તેના અગ્રકચ ના અધિકારનો ઉપયોગ કરવા કોર્ટમાં આવ્યો હતો . ઉક્ત અધિનિયમ હેઠળ, ટ્રાન્સફરની તારીખથી ત્રણ મહિનાના સમયગાળાની અંદર દાવો દાખલ કરવો જરૂરી છે, ઉક્ત વાદીએ છ વર્ષ અને ચાર વર્ષ પછી દાવો દાખલ કર્યો હતો અને સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે દાવા જાળવવાપાત્ર નથી . "

૫૧. વાદીએ વર્ષ ૧૯૬૦ ના ભેટ-ખત અને વર્ષ ૧૯૬૮ ના વસિયતનામા પર પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો હતો . દાવો વર્ષ ૧૯૯૮ માં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો . લિમિટેશન એક્ટના અનુચ્છેદ ૫૯ હેઠળ નિર્ધારિત સમય મર્યાદાના સમયગાળા મુજબ, વ્યવહાર કે જે વાદીના જણાવ્યા મુજબ રદબાતલ અથવા રદ કરી શકાય તેવો હતો, તે થયો હતો તે હકીકતની જાણ થયાની તારીખથી ત્રણ વર્ષની અંદર દાવો દાખલ કરવો જોઈતો હતો . ઉપરોક્ત

સંદર્ભમાં, હું અબ્દુલ રહીમ અને અન્ય વિરુદ્ધ શેખ અબ્દુલ ઝબાર અને અન્ય, ૨૦૦૯(૫) જીએલઆર ૪૩૪૭ માં નોંધાયેલા કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકું છું અને તેના પર આધાર રાખી શકું છું, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે :

"૨૬. આ પ્રકૃતિના કેસમાં દાવો દાખલ કરવા માટેની સમય મર્યાદા લિમિટેશન એક્ટ સાથે જોડાયેલ અનુસૂચિના અનુચ્છેદ ૫૯ દ્વારા સંચાલિત થાય છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"દાવાનું વર્ણન સમય મર્યાદાનો સમયગાળો સમય જ્યાંથી સમયગાળો શરૂ થાય છે

પદ સાધન અથવા હુકમનામું રદ કરવા અથવા બાજુ પર રાખવા માટે અથવા કરાર રદ કરવા માટે . ત્રણ વર્ષ જ્યારે વાદીને સાધન અથવા હુકમનામું રદ કરવા અથવા બાજુ પર રાખવા માટે અથવા કરાર રદ કરવા માટે હકદાર બનાવતી હકીકતો પ્રથમ વખત તેને જાણવા મળે છે ."

૨૭. પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ તેના દાવામાં ૨૧/૦૨/૧૯૭૩ ના ભેટના ખતને રદ કરવા અને બાજુ પર રાખવા માટે પ્રાર્થના કરી હતી . તે તહસીલદાર સમક્ષની કાર્યવાહીમાં ભેટના ખત વિશે વાકેફ થયો . તેણે પ્રશ્નવાળી મિલકતમાં પ્રવેશવા અને બહાર નીકળવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતા જમીનના નાના ટુકડાના સંબંધમાં તેના નામે

લીઝ મંજૂર કરવા માટે રજાકની અરજી પર વાંધાઓ દાખલ કર્યા હતા . તે કાર્યવાહીમાં જ, દાતાએ પોતે પ્રશ્નવાળી મિલકતના સંબંધમાં રજાકનું નામ મ્યુટેટ કરવા માટે પ્રાર્થના કરી હતી .

૨૮. વ્યવહાર રદ કરવા માટેનો દાવો ભલે તે રદબાતલ હોવા અથવા રદ કરી શકાય તેવો હોવાના આધારે લિમિટેશન એક્ટના અનુચ્છેદ ૫૯ દ્વારા સંચાલિત થશે . દાવો, તેથી, વ્યવહાર જે વાદીના જણાવ્યા મુજબ રદબાતલ અથવા રદ કરી શકાય તેવો હતો તે થયો હતો તે હકીકતની જાણ થયાની તારીખથી ત્રણ વર્ષના સમયગાળાની અંદર દાખલ કરવો જોઈતો હતો . દાવો ત્રણ વર્ષના સમયગાળાની અંદર દાખલ કરવામાં ન આવ્યો હોવાથી, દાવાને સમય મર્યાદા દ્વારા બાધિત માનવામાં યોગ્ય રીતે ઠરાવવામાં આવ્યો છે .

૨૯. મો. નૂરુલ હોડા વિરુદ્ધ બીબી રૈકુનિસા અને અન્ય [૧૯૯૬ (૭) એસસીસી ૭૬૭] માં, આ કોર્ટે ઠરાવ્યું:

"....તેમાં કોઈ વિવાદ નથી કે પક્ષકારો વચ્ચેના સાધન, હુકમનામું અથવા કરારને બાજુ પર રાખવા માટે અનુચ્છેદ ૫૯ લાગુ પડશે . પ્રશ્ન એ છે કે હુકમનામું અથવા સાધનના પક્ષકાર દ્વારા શીર્ષકનો દાવો કરતી અથવા સાધન અથવા હુકમનામું અથવા કરાર વિશે જાણકારી ધરાવતી અને ચોક્કસ ઘોષણા દ્વારા હુકમનામાને ટાળવા

માંગતી વ્યક્તિના કિસ્સામાં, શું અનુરોધ પદ આકર્ષિત થાય છે? અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, અનુરોધ પદ એક સામાન્ય જોગવાઈ છે . છેતરપિંડીના આધારે કોઈ સાધન, કરાર અથવા હુકમનામું બાજુ પર રાખવા અથવા રદ કરવાના દાવામાં, અનુરોધ પદ આકર્ષિત થાય છે . સમય મર્યાદાનું પ્રારંભિક બિંદુ કથિત છેતરપિંડીની જાણની તારીખ છે . જ્યારે વાદી મિલકત પર તેનું શીર્ષક સ્થાપિત કરવા માંગે છે જે હુકમનામું અથવા એવા સાધનને ટાળ્યા વિના સ્થાપિત કરી શકાતું નથી જે તેના માર્ગમાં અદમ્ય અવરોધ તરીકે ઉભું છે જે અન્યથા તેને બાંધે છે, જોકે પક્ષકાર નથી, વાદીએ આવશ્યકપણે ઘોષણા માંગવી પડશે અને તે હુકમનામું, સાધન અથવા કરાર રદ અથવા બાજુ પર રાખવા અથવા રદ કરવા પડશે . સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૩૧ કોઈ સાધન રદ કરવા માટેના દાવાઓનું નિયમન કરે છે જે નિર્ધારિત કરે છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ કે જેની સામે લેખિત સાધન રદબાતલ છે અથવા રદ કરી શકાય તેવું છે અને જેને વાજબી આશંકા છે કે આવું સાધન, જો બાકી રહેવા દેવામાં આવે તો, તેને ગંભીર ઈજા પહોંચાડી શકે છે, તે તેને રદબાતલ અથવા રદ કરી શકાય તેવું ઠરાવવા માટે દાવો કરી શકે છે અને કોર્ટ તેના વિવેકાધિકારમાં તેને તે મુજબ ઠરાવી શકે છે અને તેને સોંપવા અથવા રદ કરવાનો

આદેશ આપી શકે છે . આથી તે સ્પષ્ટ થશે કે સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટ ની કલમ ૩૧ માં 'વ્યક્તિ' શબ્દ તેના વેચનાર પાસેથી ડેરિવેટિવ શીર્ષક માંગતી વ્યક્તિને આવરી લેવા માટે પૂરતો વ્યાપક છે . તેથી, તે સ્પષ્ટ થશે કે જો તે સાધન, હુકમનામું અથવા કરાર ટાળવા માંગે છે અને હુકમનામાને બાજુ પર રાખવા અથવા રદ કરવા માટે ઘોષણા માંગે છે, તો તે આવશ્યકપણે તે તારીખથી ત્રણ વર્ષની અંદર દાવો દાખલ કરવા માટે બંધાયેલો છે જ્યારે હુકમનામું બાજુ પર રાખવા માટે વાદીને હકદાર બનાવતી હકીકતો, પ્રથમ વખત તેને જાણવા મળી હતી . ""

{આ પણ જુઓ સ્નેહ ગુપ્તા વિરુદ્ધ દેવી સ્વરૂપ અને અન્ય [૨૦૦૯ (૨) સ્કેલ ૭૬૫]}

૫૨. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, હું એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યો છું કે મારે નીચેની બે અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશમાં ખતેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં .

૫૩. પરિણામે, આ સેકન્ડ અપીલ, તેથી, નિષ્ફળ જાય છે અને આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે . સિવિલ એપિલકેશન, જો કોઈ હોય તો, તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે .

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમુર્તિ)

/મોઈનુદ્દીન

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*